

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Britská zahraniční politika ve 30. letech 20. století

Eva Hauerová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Britská zahraniční politika ve 30. letech 20. století

Eva Hauerová

Vedoucí práce:

PhDr. Dipl. – Pol. Martin Jeřábek, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Dipl. – Pol. Martinu Jeřábkovi Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

OBSAH

1	ÚVOD	1
1.1	KRITIKA PRAMENE	2
1.2	NÁSTIN KAPITOL	3
2	TVORBA A STRUKTURA BRITSKÉ ZAHRNIČNÍ POLITIKY	5
3	BRITÁNIE DO ROKU 1934	8
3.1	RAMSAY MACDONALD A NÁRODNÍ VLÁDA	8
3.2	ODZBROJOVACÍ KONFERENCE.....	10
3.3	ROK 1933 – ZMĚNA MYŠLENÍ V BRITSKÉ POLITICE?	13
3.4	PAKT ČTYŘ.....	17
4	HROUCENÍ VERSAILLESKÉHO SYSTÉMU	19
4.1	BÍLÁ KNIHA O OBRANĚ	19
4.2	STRESKÁ DOHODA.....	21
4.3	NÁMOŘNÍ DOHODA	21
4.4	STANLEY BALDWIN A VOLBY ROKU 1935.....	23
4.5	HABEŠSKÁ KRIZE	24
4.6	REMILITARIZACE PORÝNÍ	26
5	VYVRCHOLENÍ POLITIKY APPEASEMENTU	30
5.1	BRITÁNIE DO NÁSTUPU NEVILA CHAMBERLAINA.....	30
5.2	NÁSTUP NEVILLA CHAMBERLAINA, DEMISE ANTHONYHO EDENA..	31
5.3	ANŠLUS RAKOUSKA, PODEPSÁNÍ DOHODY S ITÁLIÍ.....	36
5.4	ČESKOSLOVENSKÁ KRIZE A CESTA K MNICHOVU.....	39
5.5	MNICHOV	44
5.6	POSLEDNÍ MĚSÍCE APPEASEMENTU	46
6	BRITSKÉ VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ	49
7	ZÁVĚR	54
8	SEZNAM ZKRATEK	59
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	60
10	RESUMÉ	62
11	PŘÍLOHY	63

1 ÚVOD

Ve své práci s názvem *Britská zahraniční politika ve 30. letech 20. století* nastíním britskou zahraniční politiku v průběhu celých 30. let a to především v evropském kontextu. Britskou zahraniční politiku třicátých let symbolizuje především politika usmiřování, tedy politika *appeasementu*. Právě tematika politiky *appeasementu* bude hlavním předmětem celé práce.

Britská zahraniční politika ovlivňovala dění v celé Evropě, potažmo měla vliv i na fungování Společenosti národů. Proto se ve své práci budu věnovat všem důležitým událostem, které se odehrály v souvislosti s britskou zahraniční politikou *appeasementu*.

Bakalářská práce bude odpovídat na tři základní otázky z problematiky politiky usmiřování. První z hypotéz práce bude, zda britská nečinnost v otázce Habeše a Porýní byla tak zásadní pro další vývoj evropských vztahů a zda mohla Británie volit jinou cestu řešení této problematiky. Další hypotéza bude věnována otázce podepsání Mnichovské dohody. Otázka bude směřována především k tomu, zda bylo v možnostech Velké Británie tuto dohodu nepodepsat a jaké by byly důsledky jejího nepodepsání. Hlavní otázkou celé práce bude, zda byla politika *appeasementu* opravdu jediným možným východiskem britské zahraniční politiky. Jaký jiný způsob politiky mohla Británie zvolit a zda toho byla vůbec schopna?

Cílem mé práce bude nastínění situace Velké Británie ve 30. letech 20. století v evropském kontextu. Poukážu na vývoj zahraniční politiky a na aplikaci politiky *appeasementu*. A především chci prokázat nutnost politiky *appeasementu*, jako jediného možného řešení zahraniční politiky Velké Británie.

Pro vypracování práce bude použita především metoda přímá, která bude založena na kritickém prostudování zdrojů a jejich interpretace. Práce je také vypracována dle diachronní metody, která je propojená s metodou progresivní, aby bylo dosaženo chronologického sledu historických událostí, které provázely a ovlivňovaly britskou zahraniční politiku.

1.1 KRITIKA PRAMENE

Bakalářská práce byla vypracována na základně vydaných i nevydaných pramenů a odborné literatury. To vše v českém a anglickém jazyce. V práci jsem se nejvíce opírala o knihu *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937-1940*¹, kterou napsal český historik a diplomat Jiří Ellinger. Tato kniha podrobně přibližuje britskou politiku, a to jak v zahraničních tak i ve vnitřních záležitostech a zároveň podává pohled do provázanosti celé britské politiky. Jak vypovídá název knihy, je věnována především rozporuplné osobnosti Nevilla Chamberlaina. Přesto se autor obsáhle věnuje všem událostem, které se odehrály před nástupem Nevilla Chamberlaina na post premiéra. Kniha podává také náhled do politiky *appeasementu* a poukazuje na to, že právě tato politika usmiřování byla Británií uplatňována téměř po celá třicátá léta a nikoli jen po období Nevilla Chamberlaina. Knihu Ellinger zpracoval díky četné odborné literatuře, pamětem, ale i díky zdrojům z archivu. Právě četný poznámkový aparát a použitá literatura mi pomohly k nalezení několika knih, které jsem následně použila do své bakalářské práce.

Z použité literatury chci ještě poukázat na knihu od Henryho Kissingera *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*², která podává výklad a osobitý názor na všechny klíčové události světových dějin. Dále jsem v práci použila četnou česky i anglicky psanou literaturu. Z česky psané literatury mi byly přínosem jistě knihy od Jindřicha Dejmeka: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*³ a *Nenaplněné naděje. Politika a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově*⁴, dále pak kniha od Vladimíra Nálevky s názvem *Světová politika ve 20. století*⁵, která ve stručnosti popisuje všechny problémy, kterými jsem se ve

¹ ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain, od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937 – 1940*, Praha, 2009.

² KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha, 1999.

³ DEJMEK, Jindřich, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, Praha, 2002.

⁴ DEJMEK, Jindřich, *Nenaplněné naděje. Politika a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918 - 1938)*, Praha, 2003.

⁵ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. Století*, Praha, 2010.

své práci zabývala, a tím mi tato kniha dodala jistý náčrt mých kapitol. Dále nemohu opomenout knihu Bořivoje Čelovského *Mnichovská dohoda 1938*⁶, která je jednou ze základních monografií k tématu Mnichovské dohody, ačkoliv po jejím prvním vydání v roce 1958 nebyla pozitivně přijata, mě tato kniha dodala potřebné informace nejen k Mnichovské dohodě samotné.

Ve své bakalářské práci jsem kromě současné literatury použila paměti důležitých osobností britské meziválečné zahraniční politiky.

Tyto paměti jsou: *Nine troubled Years*⁷, *The Eden Memoirs, Facing the Dictators*⁸, *Druhá světová válka I*⁹, *Fullness of Days*¹⁰ a *Failure of a Mission – Berlin 1937 – 1939*¹¹. Kromě těchto jistě cenných pamětí, které podávají jistý osobní náhled na zkoumané období a vlastní názory i obhajoby, jsem též ve své práci použila dobovou literaturu. Tato dobová literatura nám dává pohled do britské politiky přímo ze středu dění a podává nám bezprostřední reakce. Z dobové literatury jsem využila dvou nejvlivnějších osobností té doby, Nevilla Chamberlaina¹² a Anthonyho Edena¹³. Práce je také obohacena mojí prací v archivu ministerstva zahraničních věcí České republiky.

1.2 NÁSTIN KAPITOL

Práce je tematicky rozdělena do několika kapitol a podkapitol, které se v časovém sledu věnují nejdůležitějším aktům britské zahraniční politiky *appeasementu*, jejímž vyvrcholením bylo podepsání Mnichovské dohody. Práce se mimo to bude také zabírat důležitými změnami v domácí politice a důležitým rozepřím v něm kabinetu, které ovlivnili dění na mezinárodní scéně.

⁶ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov 1999.

⁷ HOARE, Samuel, *Nine troubled Years*, London 1954.

⁸ EDEN, Anthony, *The Eden Memoirs, Facing the Dictators*, London 1962.

⁹ CHURCHIL, Winston, *Druhá světová válka I*, Praha 1992.

¹⁰ LORD HALIFAX, *Fullness of Days*, London 1957.

¹¹ HENDERSON, Neville, *Failure of a Mission – Berlin 1937 – 1939*, London 1940.

¹² CHAMBERLAIN, Neville, *The Struggle for Peace*, London 1939.

¹³ EDEN, Anthony, *Foreign Affairs*, London 1939.

V kapitole s názvem Tvorba a struktura britské zahraniční politiky nastíním fungování Británie jako takové a poukážu na fungování *Foreign Office*. Dále zde přiblížím nejdůležitější osobnosti zkoumaného období, kteří měli největší podíl na tvorbě zahraniční politiky.

Třetí kapitola s názvem Británie do roku 1934 bude věnována právě tomuto období a nejzásadnějším událostem, které se odehrály v souvislosti s Velkou Británií. Kapitola zahrnuje vznik nové Národní vlády, snahu Británie o odzbrojení, které v sobě skrývá první ústupek vůči nacistickému Německu a dále pak kapitola pojednává o snaze Itálie o vytvoření Paktu čtyř.

Čtvrtá kapitola pojednává o období mezi léty 1934 až 1936. Kapitola tedy především vypovídá o konečném zhroucení Versailleských principů a o neúčinnosti Společnosti Národů, která měla zaručovat mezinárodní spolupráci členských států. Od plnění závazků vůči mezinárodnímu systému couvla též Británie a tím podstatně oslabilo fungování této mezinárodní organizace. Britské neplnění těchto závazků se nejvíce ukázalo v otázce Habeše a Porýní a právě tyto dvě problematiky jsou v této kapitole obsaženy.

Kapitola s názvem Vyvrcholení politiky *appeasementu* je spjata s nástupem Nevilla Chamberlaina na post premiéra Velké Británie. Součástí kapitoly je tedy období od roku 1937 až do podepsání Mnichovské dohody roku 1938. Kapitola dále poukazuje na postupný pád Nevilla Chamberlaina a vypuknutí druhé světové války.

Šestá podkapitola se věnuje britskému veřejnému mínění, které bylo v Británii mocným hybatelem. Kapitola o veřejném mínění obsahuje též několik průzkumů, které dokazují vývoj celé britské společnosti v souvislosti se zásadními změnami, které v předválečné Evropě nastaly.

V závěru bakalářské práce celkově shrnu situaci a proměnu britské zahraniční politiky v průběhu třicátých let dvacátého století. Kriticky a nezaujatě ohodnotím britskou zahraniční politiku *appeasementu* a nastíním možnosti a varianty britské politiky, které byly v jejích možnostech.

2 TVORBA A STRUKTURA BRITSKÉ ZAHRNIČNÍ POLITIKY

Velká Británie je konstituční monarchií s nepsanou ústavou. Hlavním představitelem a zdrojem výkonné, zákonodárné a soudní moci je panovník. Ovšem od přijetí zákona o deklaraci práv, která definovala svrchovanost parlamentu, jsou jeho pravomoci omezené. Moc výkonná je realizována prostřednictvím vlády (*Her/His Majesty's Government*). Důležitou roli v politickém spektru hraje kabinet (*Cabinet*), jehož členy jsou nejvýznamnější ministři. Moc zákonodárnou vykonává parlament Spojeného království, který je dvoukomorový a sestává z Dolní sněmovny a Sněmovny lordů. Dolní sněmovna (*House of Commons*) schvaluje zákony a zastává funkci opozice. Horní komora (*House of Lords*) má pouze legislativní funkci a soudní pravomoc. Členové jsou voleni přímo panovníkem, zpravidla jsou to příslušníci šlechty, církve a zastoupení zde má i skupina světských členů.

Ministerský předseda, tedy premiér je vedoucí politický představitel země a vlády. Je zodpovědný za výběr jednotlivých ministrů, svolává zasedání vlády a vyhlašuje nové všeobecné volby.

V době před druhou světovou válkou existují ve Velké Británii již tři hlavní politické strany. Byla to strana Konzervativní, Labouristická (*Labour Party*) a strana Liberální. Konzervativní strana stojí na pravé straně politického spektra, její prioritou je důraz na tradice. Liberální strana byla vedle konzervativců druhou hlavní stranou ve Velké Británii a to až do rozmachu strany Labouristické. Liberalisté podporovali ekonomickou politiku, sociální reformy a svobodu jedince. Jak strana konzervativní, tak liberalistická byly založeny v polovině 19. století. Labour Party byla založena roku 1900 a od roku 1920 byla hlavní stranou na levé straně politického spektra.

Ve zkoumaném období mé bakalářské práce, tedy ve 30. letech 20. století se o moc střídali pouze konzervativci a labouristé. Labouristům se podařilo vyhrát volby roku 1924 a premiérem se poprvé stává Ramsay MacDonald. Tato strana

byla schopna oslovit širší voličskou veřejnost, protože šlo o umírněné socialisty. Ramsay MacDonald byl poté od roku 1929 premiérem až do roku 1935, kdy ho vystřídal konzervativce Stanley Baldwin.

Diplomatické zahraniční vztahy Spojeného království jsou realizovány ministerstvem zahraničních věcí, tedy *Foreign Office (FO)*. *FO* je odpovědná za ochranu a prosazování britských zájmů po celém světě. Hlavní roli v úřadu ministerstva zahraničních věcí vykonává ministr zahraničí. Ale důležitými hybateli v souvislosti se zahraniční politikou je samotný premiér či ministr financí, který může limitovat fungování *FO*, dalšími důležitými členy jsou velvyslanci či podsekretáři. Britskou zahraniční politiku a diplomacii tradičně ovlivňovali především obranná a vojenská strategie a také politika obchodní.¹⁴

Důležitou roli pro zahraniční politiku byla tedy i schopnost obrany. Roku 1933, kdy se v Británii začala pomalu opouštět vize odzbrojení, se toto téma muselo začít intenzivně řešit. Jedním z prvotních problémů byl fakt, že v Británii neexistoval post ministra obrany. Tato funkce byla rozdělena na tři posty a to na ministra námořnictví (*First Lord of the Admiralty*), ministra letectva (*Secretary of State for Air*) a ministra války (*Secretary of State for War*). Kabinet dále koordinoval práci klíčového Výboru imperiální obrany (*Committee of Imperial Defence – CID*), v němž zasedali šéfové štábů všech tří ozbrojených sil. V listopadu 1933 byl vytvořen podvýbor v rámci *CID*, tzv. Výbor pro vojenské požadavky (*Defence Requirements Committee – DRC*).¹⁵

Dalším faktorem, který ovlivňuje zahraniční politiku, je ministerstvo financí. Do postu ministra financí se, s Národní vládou, která vznikla v roce 1931, dostal Neville Chamberlain, který je považován za největšího představitele politiky *appeasementu* a to v období, kdy se stal roku 1937 premiérem.

A právě politika *appeasementu* byla aplikována britskou zahraniční politikou po celá třicátá léta. Británie se k politice *appeasementu* uchýlila již ve dvacátých letech dvacátého století. Jasným důkazem této politiky je podepsání tzv.

¹⁴ ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain, od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937 – 1940*, Praha, 2009, s. 253.

¹⁵ Tamtéž, s. 57.

Locarsnké dohody, která garantovala západní hranice Německa, ne však už ty východní.¹⁶ Ve třicátých letech se poté Velká Británie snažila svojí politikou usmířování reagovat na vzestup tzv. revizionistických velmocí, čímž byli Německo, Itálie a Japonsko.¹⁷

V politickém spektru Velké Británie byli, jak zastánci politiky *appeasementu*, tak i jeho odpůrci. Mezi zastánce této politiky patřili, ve třicátých letech především, sir Neville Henderson¹⁸, Neville Chamberlain¹⁹, Lord Halifax²⁰, Stanley Baldwin²¹, sir John Simon²² a sir Samuel Hoare²³. Mezi odpůrce politiky *appeasementu* patřili Anthony Eden²⁴, sir Robert Vansittart²⁵, Winston Churchill²⁶, David Lloyd George²⁷ a Henry Page Croft²⁸.

¹⁶ VESELÝ, Zdeněk, *Smlouvy, pakty, dohody*, Praha 2006, s. 109.

¹⁷ HLAVÁČEK, Pavel, *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století*, Brno, 2012, s. 45.

¹⁸ Neville Henderson byl konzervativní politik. Mezi lety 1937 a 1940 byl zplnomocněný velvyslanec v Německu.

¹⁹ Neville Chamberlain je považován za představitele tzv. aktivního *appeasementu*. Roku 1931 se dostává do postu ministra financí, tuto funkci roku 1937 vystřídal za post premiéra, který zastával až do roku 1940.

²⁰ Lord Halifax, vlastním jménem Edward Frederick Lindley Wood, zastával funkci indického vícekrále, od roku 1938 do roku 1940 byl ministrem zahraničí.

²¹ Stanley Baldwin byl premiérem mezi léty 1935 až 1937. Spolu se svým předchůdcem i nástupcem na postu premiéra Velké Británie byl v době druhé světové války viněn za vojenskou nepřipravenost Velké Británie.

²² Sir John Simon byl státní tajemník 1931 – 1935 a kancléř státní poklady 1937 – 1940.

²³ Sir Samuel Hoare v roce 1935 zastával funkci státního tajemníka ministra zahraničí. Jeho jméno je nejvíce spjato s paktem Hoare-Laval.

²⁴ Anthony Eden byl konzervativní politik, roku 1931 se stal podsekretářem ministra zahraničí, od roku 1934 byl ministrem pro záležitosti Společnosti národů, od roku 1935 byl ministrem zahraničí. Z tohoto postu odešel na počátku roku 1938 poté, co vyústili jeho dlouhodobé neshody s premiérem Nevillem Chamberlainem.

²⁵ Sir Robert Vansittart byl stálým podsekretářem ministerstva zahraničí a to v letech 1930 až 1938.

²⁶ Winston Churchill se premiérem stává až v roce 1945, do té doby se mu nedostalo žádného významného postu, alespoň co se týče právě zkoumaného období. Ve třicátých letech byl sice řadovým politikem, ale již od počátku tohoto desetiletí ostře vystupoval především v parlamentu proti vstřícné zahraniční politice.

²⁷ David Lloyd George byl sice premiérem již v letech 1916 – 1922 a ve 30. letech byl jeho politický vliv minimální, ale kritizoval výsledky Mnichovské dohody a podpořil Winstona Churchilla při kandidatuře na post premiéra v roce 1940.

²⁸ Henry Page Croft byl státní podtajemník pro válku v letech 1940 – 1945, zasazoval se spolu s Churchillem za větší vyzbrojování Velké Británie, na druhou stranu, ale podporoval podepsání Mnichovské dohody.

3 BRITÁNIE DO ROKU 1934

3.1 RAMSAY MACDONALD A NÁRODNÍ VLÁDA

Od roku 1929 vládla v Británii labouristická strana, v jejímž čele stál Ramsay MacDonald. Labouristé sestavili menšinovou vládu za podpory liberálů v čele s Lloydem Georgem. O dva roky později, v srpnu 1931 byla ovšem tato vláda na pokraji svých sil. Začaly se objevovat hlasy požadující novou politickou iniciativu, jež by národ a jeho zastaralé hospodářství oživila a obnovila. V levém středu zůstával stárnoucí Lloyd George, který chtěl následovat americký model, na straně radikální pravice byl Oswald Mosley, který se pokusil o vytvoření britského fašismu, Sidney a Beatrice Webbovi, kteří stáli v čele krajní levice, viděli budoucnost ve spolupráci se sovětským Ruskem, Nejoblíbenější řešení se však hledala uvnitř tradiční směsi britské politiky, tedy u konzervativců a liberalistů.²⁹ Rostoucí nezaměstnanost, vysoké vládní výdaje a pokles poptávky způsobené velkou hospodářskou krizí a neschopnost efektivního řešení problémů vedli dne 23. srpna 1931 k demisi premiéra Ramsay MacDonalda. Na nátlak krále Jiřího V. sestavil MacDonald tzv. Národní vládu, která se skládala z konzervativců a liberalistů. I přes to, že Národní vláda byla vládou smíšenou, rozhodující politickou silou v zemi byli konzervativci.³⁰

MacDonald považoval tuto novou vládu za spíše přechodnou, ale právě tato národní vláda určovala britský směr celá třicátá léta. Primárním úkolem právě sestavené vlády mělo být zabránění devalvaci libry, k čemuž ovšem nedošlo a kabinet musel pod tíhou finanční situace souhlasit se snížením hodnoty britské libry a ukončením systému tzv. zlatého standardu.³¹ Ačkoliv premiérem byl MacDonald, a to až do roku 1935, rozhodující osobou byl místopředseda vlády, tedy Lord President – Stanley Baldwin, který roku 1935 usedá na křeslo premiéra. S Národní vládou se do popředí britské politiky také dostává, na postu ministra financí, Neville Chamberlain. Funkci ministra financí Chamberlain vykonává až do roku 1937, kdy se stává premiérem. A byl to právě

²⁹ MORGAN, Kenneth, *Dějiny Británie*, Praha 1999, s. 476.

³⁰ ELLINGER, s. 31.

³¹ Tamtéž, s. 30.

Chamberlain, který dovedl hospodářství k částečnému oživení v první polovině třicátých let.³² Neville Chamberlain jako nejznámější představitel *appeasementu*, a to především *appeasementu* aktivního, byl od vytvoření Národní vlády jednou z hlavních postav všech kabinetů až do své smrti v roce 1940.³³

Ramsay MacDonald byl přesvědčeným pacifistou, celou svojí politickou kariéru prosazoval protiválečnou politiku a jeho hlavním cílem byla náprava škod z Versailleské smlouvy. Již za svého prvního období v křesle premiéra prohlásil labourista Ramsay MacDonald za svoji hlavní prioritu odzbrojení. Ve svém druhém období, které začalo v roce 1929, zastavil budování námořní základny v Singapuru a stavbu nových křižníků a ponorek. Tento krok měl v důsledku za následek uplatnění politiky *appeasementu* vůči Japonsku, které v září 1931 napadlo Mandžusko. Velká Británie měla v té době v Číně značné investice, které si chtěla uchránit, ale právě díky nedokončené základně neměla Británie dostatečný vojenský aparát. Navíc britské a japonské zájmy na dálném východě byly odlišné. Japonsko obsadilo Mandžusko, tedy severovýchod Číny a Británie své zájmy směřovala na jih k Hongkongu a Šanghaji. Dle tehdejšího ministra zahraničí Johna Simona byla volba smírné cesty jediná možná volba. Neville Chamberlain navrhl členům kabinetu, aby Británie podepsala s Japonskem pakt o neútočení, to bylo ale zamítnuto samotným kabinetem.³⁴ Velká Británie tak nepodnikla žádné kroky proti japonské agresi a ponechala vše na zvláštní komisi Společnosti národů.³⁵ SN ustanovila Lyttonovu komisi, která měla vyšetřit události v Mandžusku. Na základě zprávy komise byla společností přijata rezoluce omezení japonské vojenské přítomnosti v Mandžusku. Japonsko rezoluci odmítlo a v březnu 1933 vystupuje ze SN.³⁶

V roce 1932 Macdonaldova vláda vyhlásila moratorium na výrobu letadel. Hlavní Macdonaldův odzbrojovací poradce Phillip Noel-Baker prohlásil, že nové

³² MORGAN, s 477.

³³ ELLINGER, s. 449.

³⁴ HLAVÁČEK, Pavel, *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století*, Brno, 2012, s. 60.

³⁵ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*, Praha 1986, s. 428.

³⁶ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 123.

válce dokáže zabránit jedině odzbrojení.³⁷ Již v roce 1930 se konala Londýnská konference, která stanovila tonáže národních loďstev. Tuto smlouvu podepsala Británie, USA a Japonsko. Itálie a Francie odmítli podepsat tento dokument, který doplňoval Washingtonskou smlouvu.³⁸ Charakter námořní konference konané v Londýně a postoj zúčastněných nejlépe vystihuje americký státní tajemník Henry L. Stimson: „*Příliš málo obranných prostředků dává státu pocit nejistoty, příliš mnoho dává pocit nejistoty sousedům ...*“.³⁹

V květnu 1930 vešel v platnost Youngův plán. Tento ekonomický plán, který upravoval výši splátek a snižoval celkovou částku válečných reparací, které mělo Německo zaplatit, také rušil mezinárodní dohled nad Německem. Jeho realizaci ale narušila světová hospodářská krize a později nástup Adolfa Hitlera k moci.⁴⁰ V červenci 1932 byly německé reparace zrušeny na konferenci v Lausanne. Přičemž Německo mělo po roce 1935 zaplatit jednorázovou částku 3 miliardy říšských marek.⁴¹ Ukončením reparací, které byly dle Youngova plánu rozvrženy až do roku 1988, tak byla v roce 1932, tedy ještě rok před Hitlerovým nástupem k moci, odstraněna jedna ze základních charakteristik poválečného uspořádání.⁴² Britská zahraniční politika se začala odpoutávat od Versailleských zásad a mezinárodní spolupráce založené na principech Společnosti národů, když aplikovala politiku *appeasementu* na Japonsko, které napadlo členský stát SN.⁴³

3.2 ODZBROJOVACÍ KONFERENCE

V únoru roku 1932, se konala Druhá odzbrojovací konference v Ženevě. Británie se stále držela svého přesvědčení, že jediná možnost, jak zabránit možné válce je odzbrojení. „*Naše politika stále usiluje cestou mezinárodní spolupráce o*

³⁷ KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie – od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha, 1999, s. 298.

³⁸ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 121.

³⁹ VIZ PŘÍLOHA č. 1. Radiotelegrafní řeč Henryho L. Stimsona.

⁴⁰ VESELÝ, Zdeněk, *Světová politika 20. století v dokumentech (1900 – 1945)*, Praha 2000, s. 127.

⁴¹ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 109.

⁴² ELLINGER, s. 48.

⁴³ HLAVÁČEK, s. 60.

*celosvětové omezení zbrojení a redukci zbraní podle statutu Společnosti a považuje je za jediný prostředek, jak zabránit závodům ve zbrojení.*⁴⁴

Tato konference, která měla, dle Británie přinést mír, se ovšem velmi rychle stala konferencí, která znovu vyzbrojovala Německo. Již rok před Hitlerovým nástupem k moci prorokoval francouzský premiér Édouard Herriot toto: „*Nemám žádné iluze. Jsem přesvědčen, že se Německo chce znovu vyzbrojit...Ocitli jsme se na historické křižovatce. Až dosud se Německo podřizovalo...nyní zahajuje pozitivní politiku. Zítřka to bude politika územních požadavků.*“⁴⁵ Británie měla na věc jiný pohled. Chtěla se s Německem smířit a napravit Versailleské ponížení.

Jako předseda druhé odzbrojovací konference byl zvolen, již o rok dříve, tedy roku 1931, britský labouristický politik Arthur Henderson, jako tehdejší britský ministr zahraničí. Ovšem následná vládní krize ho připravila o úřad a nadcházející volby dokonce i o místo poslance, čímž byla jeho politická síla zásadně devalvována. Podoba i načasování konference tak od počátku celé setkání problematizovaly.⁴⁶ Ačkoliv jako jediným viníkem první světové války bylo určeno Německo, objevovaly se názory, že hlavní příčinou války, byly závody ve zbrojení. A vzhledem k tomu, že se velmoci nechtěli zatáhnout do další takto tragické války, museli učinit dvě rozhodnutí – nahradit systém nepřátelských aliancí principem kolektivní bezpečnosti a prosadit razantní odzbrojení.⁴⁷

Konference měla tedy řešit německý požadavek na rovnoprávnost ve zbrojení. Velká Británie zaujala vůči Berlínu vstřícné stanovisko, ale jakoukoliv konkretizaci obecně formulovaných německých požadavků záměrně zablokovala Francie.⁴⁸ V červenci 1932 byla navržena rezoluce, která předpokládala omezení

⁴⁴ KISSINGER, s. 308.

⁴⁵ KISSINGER, s. 298. = citováno v Anthony Adamthwaite, *France and the Coming of the Second World War, 1936 – 1939*, Frank Cass, Londýn 1997, s. 29.

⁴⁶ ELLINGER, s. 46.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. Století*, Praha 2010, s. 94.

leteckých sil, těžkého dělostřelectva, tanků a zákaz chemických zbraní.⁴⁹ Proti tomuto návrhu vystoupilo Německo a Rusko. Německo následně opouští konferenci a požaduje, aby se s Německem jednalo jako s rovnoprávnou mocností. Anglie chtěla definovat rovnost především jako ukončení diskriminace Německa.⁵⁰ A tak v prosinci roku 1932 Británie oznamuje, že přijme německý požadavek na rovnoprávnost při jednáních. Toto zrovnoprávnění, které muselo přijmout i Francie, defakto revidovalo Versailleský systém, který Francii jasně garantoval vojenskou převahu nad Německem. A proto Francie požadovala od Británie záruku, Ramsay MacDonald byl ovšem přesvědčen, že britská záruka Francii je zbytečná, neboť kdyby Německo porušilo odzbrojovací smlouvu „zvedl by se proti němu obrovský odpor světa“.⁵¹

Nemůžeme říci, že všichni britští politici byli stejného názoru jako premiér. Již v květnu roku 1932 jasně proti principu vyrovnání vojenských sil Německa a Francie vystoupil Winston Churchill. Nicméně v březnu 1933 předkládá v dalším kole odzbrojovací konference britský premiér Ramsay MacDonald návrh své vlády, kterou koncipovali ministr zahraničí John Simon a jeho náměstek Anthony Eden. V tomto návrhu, který je znám jako Edenův plán, byly stanoveny přesné počty zbraní a mužů, kterými mohli jednotlivé země disponovat. Jenže odzbrojovací konference se pomalu začala měnit v konferenci, která znovu vyzbrojovala Německo, poněvadž Německu mělo být dovoleno disponovat dvousettisícovou armádou. Připomeňme, že smlouvou z Versailles byla Německu dovolená pouze profesionální armáda v počtu sto tisíc mužů. Proti tomuto znovuvyzbrojování Německa stál opět Winston Churchill. Ve spojení se snahou Německa docílit zbrojní parity s Francií je Churchill znám větou: „*Díky bohu za francouzskou armádu!*“⁵²

Francie přijala Edenův plán, ale vymohla si na Británii vznik mezinárodního dohledu nad zbrojním průmyslem a odklad realizace Edenova

⁴⁹ ELLINGER, s. 47.

⁵⁰ KISSINGER, s. 299.

⁵¹ TAYLOR, Alan John Percivale, *The Origins of the Second World War*, London 1991, s. 74. Rozhovor mezi MacDonaldem a Deladierem ze dne 16.3. 1933.

⁵² CHURCHILL, *Druhá světová válka I.*, Praha 1992, s. 72.

plánu na rok 1937. Británie na tento ústupek kývla. Ovšem od ledna roku 1933 je v Německu u moci již Adolf Hitler a ten čtyřletý odklad Edenova plánu považuje za diskriminační, a proto v říjnu téhož roku německá delegace definitivně opouští odzbrojovací konferenci. „Začalo desetiletí charakterizované rostoucím násilím.“⁵³

Odzbrojovací konference v samotném důsledku znamenala definitivní konec možného všeobecného odzbrojení. Západní mocnosti znovuvyzbrojovali Německo a sami nadále věřili, že jedinou cestou, která by znamenala mír, je odzbrojení. Britský historik A. J. P. Taylor k tomuto tématu napsal toto: „Startovní výstřel k závodům ve zbrojení vypálili Francouzi... Bylo příznačné, že zapomněli vyběhnout.“⁵⁴

3.3 ROK 1933 – ZMĚNA MYŠLENÍ V BRITSKÉ POLITICE?

Až do roku 1933, kdy se v Německu chopili moci nacisté, nikdo v Británii nepochyboval o politice smířování se s Německem. Všechny parlamentní strany i klíčové a vlivné politické skupiny sdílely přesvědčení, že Británie má povinnost spolupracovat s německou vládou na nalezení takové modifikace versailleského systému, která by dala šanci na trvalejší mírové období. Nástup nacistů ale tuto základní shodu rozvrátil v základech.⁵⁵ Nejostřeji proti stávající politice vystupovali labouristé, kteří byli po volbách v roce 1931 zcela marginalizováni. Naproti tomu, jejich bývalý vůdce a současný premiér koaliční Národní vlády, Ramsay MacDonald byl přesvědčen, že jednání musí pokračovat i s novou nacistickou vládou.

Jako první ostře vystoupil proti uplatňování *appeasementu* i na nacistické Německo konzervativce Austin Chamberlain, klíčový představitel politiky usmířování ve dvacátých letech, řekl: „*Toto není Německo, vůči němuž bychom si mohli dovolit ústupky.*“⁵⁶ Jako dalším, kdo vystoupil proti uplatňování

⁵³ KISSINGER, s. 300.

⁵⁴ TAYLOR, *Origins*, s. 107.

⁵⁵ ELLINGER, s. 53.

⁵⁶ GILBERT, Martin, *The Roots of Appeasement*, London 1966, s. 139.

appeasementu i na nově vytvářející se Německo v područí nacistů upozornil sir Robert Vansittart, který zastával funkci státního podtajemníka ministerstva zahraničí. Před nástupem nacistů v Německu byl sir Vansittart, stálý podsekretář *Foreign Office*, zastáncem politiky *appeasementu*, ovšem roku 1933 změnil názor. Poukazoval především na cíl zahraniční nacistické politiky, kterým měla být expanzivní politika a neměla usilovat o nové *status quo* na kontinentě. Ovšem Vansittartovo stanovisko, že nacistická politika povede k celoevropské válce, bylo pro mnoho britských politiků nepřijatelné.

Labouristická strana, která se sešla na každoročním sjezdu v říjnu 1933 v Hastingsu, navrhovala pokračovat v dosavadním odzbrojování. Hitlerovské válečné hrozbě tak měla Británie čelit trvajícím úsilím o odstranění vlastního zbrojního potenciálu, které mělo být příkladem pro ostatní mocnosti.⁵⁷

Naopak na říjnovém konzervativním sjezdu v Birminghamu se začaly objevovat názory, že cestou k míru může být zbrojení, nikoli odzbrojení. Podle konzervativců mělo zbrojení sloužit především k zastrašení nepřátelských mocností.

Ačkoliv se začali objevovat názory, že je nutné začít zbrojit, britská armáda sama o sobě nebyla připravena na nic, natož na možnou válku. Podle memoranda vypracovaného v říjnu 1933 sborem náčelníků štábů, které mělo zhodnotit možnosti případné vojenské angažovanosti, bylo jasné, že: „*Británie si nemůže dovolit kontinentální válku s Německem.*“⁵⁸ Británie v té době disponovala pouhými dvěma divizemi pozemní armády, které mohla nasadit na kontinentě. Bylo tedy jasné, že britská armáda musí nutně projít zásadní revizí.

V listopadu 1933 byl vytvořen podvýbor v rámci *CID*, tzv. Výbor pro vojenské požadavky (*Defence Requirements Committee – DRC*). První schůze *DRC* se konala 14. listopadu 1933, ze které vzešla Hankeyova zpráva. A právě toto memorandum představovalo základní platformu, na níž se nadále britská

⁵⁷ ELLINGER, s. 55.

⁵⁸ STEWART, Graham, „*Burying Caesar. Churchill, Chamberlain and the Battle for the Tory Party*, London 1999, s. 207.

vojenská a bezpečnostní politika (a na jejím základě též politika zahraniční) pohybovala.⁵⁹

Podle *DRC* byla hlavním strategickým nebezpečím pro Británii situace na Dálném východě a aktivity Japonska. Nebezpečí, které by mohlo vyvstat z Německa, sice bylo tématem k řešení, ale bylo to nebezpečí ještě hodně vzdálené a proto nebylo nutné ho prozatím řešit. Přesto výbor doporučoval zvýšit počet expedičních sil na pět divizí a navýšit celkové finanční výdaje na obranu v příštích pěti letech o 76 milionů liber.⁶⁰

Podle tehdejšího ministra financí Neville Chamberlaina nebylo navyšování výdajů pro armádu určeno k tomu, aby se armáda vojensky připravila na boj, ale k tomu, aby vyzbrojováním zastrašila možného soupeře. V květnu roku 1934 Neville Chamberlain napsal toto: *„Naše zkušenosti z poslední války naznačují, že bychom měli většinu zdrojů věnovat budování námořních a leteckých sil; armáda musí být udržována, aby mohla zasáhnout v jiných částech světa.“*⁶¹

Se začínajícím znovu vyzbrojováním samozřejmě nesouhlasili labouristé, kteří toto vyzbrojování považovali za neopodstatněné. Prosadili si dokonce hlasování o důvěře vlády, které samozřejmě na situaci ve vládě nic nezměnilo. Proti vládě začal vystupovat i vůdce liberálů Herbert Samuel. Konzervativní vládu z vlastních řad podpořil Winston Churchill, který ve svých pamětech napsal: *„Teď jsem se zase jednu těšil výhodě, že jsem se pod záminkou obrany mohl zasazovat o znovuvyzbrojení.“*⁶²

Ačkoliv se Británie rozhodla ke znovuvyzbrojení své armády, na postoji k nacistickému Německu se nezměnilo nic. I přesto, že britský velvyslanec v Berlíně sir Horace Rumbold ve svých depeších z roku 1933 opakovaně upozorňoval na rychlé a rozsáhlé budování sítě koncentračních táborů po Německu a se znalostí Hitlerova programového spisu *Mein Kampf*, dokládal

⁵⁹ ELLINGER, s. 57.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 58.

⁶² CHURCHILL, s. 106.

nejen represivní vnitřní charakter nového režimu, ale též jeho nebezpečnost v záležitostech zahraničněpolitických. Nicméně, i v závěrečném telegramu své berlínské mise, který odeslal 30. června 1933, Rumbold nový nacistický režim charakterizuje sice jako brutální diktaturu, přesto však nejevící žádné závažné nepřátelství vůči Velké Británii, a již vůbec ne v oficiálních vládních kruzích nově se tvořícího Německa.⁶³

Jen pro zajímavost, již v březnu roku 1933, tedy dva měsíce po Hitlerovo chopení moci, byl otevřen koncentrační tábor v Dachau.⁶⁴ V té době, ale nikdo nemohl tušit, jaké hrůzy na lidských bytostech se budou v Německu odehrávat. Kdyby to věděl Ramsay MacDonald, nikdy by neřekl: „...*je třeba usilovat mravními, nikoli vojenskými prostředky.*“⁶⁵

Dokonce již v únoru roku 1933 vyjádřil Hitler svou vizi o obnovení velmocenské role Německa.⁶⁶ Ale ani „*v této situaci neviděli demokracie důvod, proč by měly podnikat nějaká zvláštní opatření.*“⁶⁷ Mezi britskými politiky se dokonce šířily názory, že Hitler je větší zárukou míru, než vláda, kterou nahradil. Byl to názor, který vzešel především z toho, že se Británie více obávala války než narušení mocenské rovnováhy.

Předseda konzervativní strany a faktický, i když ne nominální předseda britské vlády Stanely Baldwin se dne 22. 9. 1933 na anglo-francouzské schůzce vyjádřil takto: „*Pokud by bylo možné dokázat, že se Německo znovu vyzbrojuje, vznikla by okamžitě nová situace, jíž by se Evropa musela postavit...kdyby taková situace vznikla, vláda Jeho Veličenstva by ji musela velmi vážně uvážit, avšak taková situace dosud nenastala.*“⁶⁸

Britskou zahraniční politiku tohoto období asi nejlépe zhodnotil Henry Kissinger: „*Ve třicátých letech si byli britští vůdcové příliš nejistí Hitlerovými cíly, než aby jednali na základě hodnocení, která nemohli dokázat. Čekání na*

⁶³ ELLINGER, s. 54.

⁶⁴ HESSE, Helge, *Citáty, které pohnuly dějinami 20. Století*, Frankfurt nad Mohanem 2008, s. 102.

⁶⁵ KISSINGER, s. 308.

⁶⁶ NÁLEVKA, s. 94.

⁶⁷ KISSINGER, s. 306.

⁶⁸ TAYLOR, *Origins*, s. 75 – 76.

*pochopení pravé povahy Adolfa Hitlera stálo celou Evropu desítky milionů životů.*⁶⁹

Je nutné dodat, že britská zahraniční politika roku 1933 musela řešit i, pro ni prakticky v té době primární, otázku Indie, která se řešila prakticky v letech 1931 – 1935. Sporem bylo především postavení Indie v rámci britské říše.⁷⁰ Vyvrcholením otázky Indie, bylo podepsání tzv. zákona o vládě v Indii. Ve sporu o Indii proti sobě stály zastánci *appeasementu* (Chamberlain, MacDonald, Baldwin, Hoare, Simon...) a jeho odpůrci (Churchil, Henry Page-Croft). Některými kritiky je Churchill za toto období odsuzován, a to především z toho důvodu, že se příliš věnoval otázce Indie a v klíčových letech 1933 a 1934, kdy Hitler upevnil svojí moc, nebyl důsledný v poukázání na hrozbu nacistického Německa.⁷¹

A tak roku 1933, kdy díky Youngovu plánu, konferenci v Lausanne a rozhodnutí uznat Německu zrovnoprávnění ve zbrojení, čímž došlo k jasné revizi Versailleského systému, začíná éra *appeasementu*, která s sebou nese značné ústupky Adolfu Hitlerovi.

3.4 PAKT ČTYŘ

Ačkoliv se v roce 1933 zdálo, že díky Edenovo plánu bude znám konečný výsledek odzbrojovací konference v Ženevě, Hitler v říjnu tohoto roku definitivně opouští odzbrojovací konferenci a výsledek konference byl nulový. 19. října 1933, tedy pět dní poté co vedoucí německé delegace Rudolf Nadolny oznámil opuštění z odzbrojovací konference, Německo vystupuje ze Společnosti národů. Tím se rozšířilo nebezpečné politické vakuum, které paralyzovalo akceschopnost Společnosti.⁷²

Téhož roku do politického dění zasáhla ještě Itálie, která svým návrhem Paktu čtyř chtěla docílit mocenské rovnováhy. Po příchodu nacistů k moci se

⁶⁹ KISSINGER, s. 310.

⁷⁰ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 121.

⁷¹ ELLINGER, s. 78.

⁷² NÁLEVKA, s. 96.

Itálie domnívala, že může mít i nadále dominantní postavení v seskupení revizionistických států. A právě z této představy vycházel Mussoliniho návrh na uzavření tzv. Paktu čtyř, který duce předložil britskému ministerskému předsedovi MacDonaldu v březnu 1933.⁷³

Pakt čtyř měl zahrnovat Itálii, Británii, Francii a Německo. Projekt měl vést ke koordinovanému postupu právě zmíněných zemí ve všech důležitých otázkách světového dění a také při revizi mírových smluv. Návrh paktu obsahoval také možnost zrovnoprávnění Německa ve zbrojení.⁷⁴ Každá ze čtyř zúčastněných zemí ovšem paktem sledovala svoje vlastní zájmy. Itálie se snažila prosadit na Balkáně a ve Středomoří, k čemuž jí napomáhalo slábnutí Francie, Německu se líbila myšlenka mocenské rovnováhy, Británie zase sledovala záměr vytvoření *status quo* v Evropě, Francie se obávala možných problémů, kterým by mohla v budoucnu čelit podepsáním tohoto paktu, a tak se Francie zasadila o některé změny v této koalici. A tak byl tedy 15. července 1933 podepsán Pakt čtyř, ovšem ve velké míře pozměněn oproti původnímu italskému návrhu. Přesto proběhla jeho ratifikace pouze v Itálii a v Německu. Francie odmítla ratifikaci a Velká Británie považovala za rozumné se v celé kauze dále neangažovat.⁷⁵ Tento pakt, ačkoliv nebyl naplněn, jasně dokazuje odvrát od kolektivní bezpečnosti a je důkazem o oslabení idejí kolektivních dohod.

I když pakt nevstoupil v platnost a zůstal pouhým pokusem o italskou iniciativu, byl důkazem posunu těžiště diplomatických jednání, ale také měl za následek odvrát Polska od jeho dosud klíčového partnera – Francie.

Velká Británie se tak zřekla důsledného úsilí o rovnováhu, kterým se její politika po tři století vyznačovala. Kolísala mezi uplatňováním mocenské rovnováhy vůči Francii a oddaností principu kolektivní bezpečnosti.⁷⁶

⁷³ NÁLEVAKA, s. 95.

⁷⁴ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 156.

⁷⁵ ELLINGER, s. 96.

⁷⁶ KISSINGER, s. 279.

4 HROUCENÍ VERSAILLESKÉHO SYSTÉMU

4.1 BÍLÁ KNIHA O OBRANĚ

Rok 1933 se táhl ve znamení určení postoje britské vlády k nacistickému Německu. Zásadním rozhodnutím byl fakt, že se Británie rozhodla pokračovat v přímých jednáních s Německem, ačkoliv demokracie Výmarské republiky byla již minulostí a nacistická diktatura realitou.

Sblížení obou zemí se odehrálo prostřednictvím oficiální návštěvy Berlína, při kterém došlo k setkání Adolfa Hitlera a Anthonyho Edena, dne 22. února 1934. Eden byl vůbec prvním významným politikem, kterého Hitler přijal. Jejich rozhovor se nesl v dobré náladě a celé setkání bylo příslibem, že by do budoucna mohly mezi oběma státy panovat korektní vztahy bez ohledu na rozdílnost vnitřních režimů.⁷⁷

V létě roku 1934 ovšem došlo k zásadní změně. Hitler se neúspěšně pokusil o puč v Rakousku, kterým chtěl dosáhnout všenežského rasového sjednocení. Tímto aktem proti sobě postavil především Itálii, která vyslala armádní jednotky na severní hranice. Vyhrocení německo-italských vztahů trvalo téměř rok a toho západ využil ke spolupráci s Mussolinim. Tato spolupráce byla jakousi nadějí na izolaci nacistického Německa. Proto se dříve spíše pro Berlín stavící se Eden přiklonil na stranu Říma. Sovětské Rusko se stalo členem Společnosti národů a tak se vytvářela konfigurace, při které na jedné straně prakticky stály vítězné mocnosti první světové války proti nacistickému Německu. V Dolní sněmovně dne 13.7. 1934 zdůraznil Winston Churchill roli Společnosti národů při vytváření evropské společnosti a podpořil vstup Sovětského Ruska do SN.⁷⁸

Vlivem událostí z léta 1934 se změnil i přístup Nevilla Chamberlaina: „*Je to zlověstná tragédie, znovu s Rakouskem v centru dění...a znovu s Německem v pozadí, ponoukajícím, našeptávajícím a povzbuzujícím ke krveprolití pro vlastní sobecký vzestup a pýchu...mě naplňuje nenávistí k nacismu a všemu jeho*

⁷⁷ ELLINGER, s. 60.

⁷⁸ Tamtéž, s. 62.

*dílu a ještě větším zhnusením než kdykoliv předtím.*⁷⁹ Tyto své postoje Chamberlain prezentoval ve své privátní korespondenci, ovšem pro nás je to jasným důkazem toho, že Chamberlain nebyl zcela přesvědčeným aktivním představitelem *appeasementu*. Alespoň od léta 1934. Toho léta Chamberlain sepsal memorandum, ve kterém je přesvědčen o tom, že hrozba pro Británii nyní vychází ze strany Německa a Británie se proto musí začít připravovat i na možnou válku.

V březnu 1935 publikoval britský kabinet tzv. Bílou knihu o obraně, ve které vláda shrnovala své bezpečnostní priority. Tento dokument se stal mezníkem v britské politice, poněvadž vláda dala jasně najevo, že se nehodlá spoléhat na kolektivní bezpečnost, ale na vojenskou sílu.⁸⁰ Zásadní změnou byla přeměna britského letectva z obranného a na útočné, kdy měl být poměr bombardérů a stíhaček 2:1. K této přeměně se váže asi nejslavnější předválečný výrok Stanleyho Baldwina: „*The bomber will always get through*“.⁸¹

Británie si byla vědoma toho, že je velmi pravděpodobné, že se blíží válka a nechtěla opakovat zkušenosti z první světové války, kdy v zákopech zemřela téměř jedna generace mužů.⁸² V nastávající možné válce, díky novému technickému postupu, hrozila Británii letecká válka. Vláda si nechala zpracovat možnou kalkulaci shozených bomb na Londýn a poměr možných ztrát na životech. A právě z těchto dvou důvodů, zkušenost z předešlé války a strach z bombových náletů, zvolila Británie jako obranu útok a zahájila tak výstavbu nového britského letectva.

⁷⁹ FEILING, Keith, *The Life of Neville Chamberlain*, London 1946, s. 253.

⁸⁰ TAYLOR, A.J.P., *English History 1914 - 1945*. In: *The Oxford History Of England*, vol. XV, Oxford University Press, Oxford 1965, s. 376.

⁸¹ ELLINGER, s. 65.

⁸² VIZ PŘÍLOHA č. 2. Tabulka: oběti I. světové války.

4.2 STRESKÁ DOHODA

V době, kdy britská vláda vydala Bílou knihu o obraně, svolal Mussolini do italské Stresy konferenci, na které se sešel s MacDonaldem a s Lavalem, francouzským ministrem zahraničí. Naposled tak měly vítězné mocnosti první světové války možnost se dohodnout na společném postupu proti Německu.

Itálie, která vnímala Německé zbrojení jako hrozbu, se rozhodla svolat na duben 1935 konferenci do italské Stresy, která byla především reakcí na porušování mírových smluv Německem. Itálie se tzv. Streskou frontou snažila docílit jisté solidarity mezi zúčastněnými státy v otázkách kontinentálních.⁸³ Výsledkem Stresy měl být společný postup Británie, Francie a Itálie proti Německu, pokud Německo poruší Versailleské uspořádání. Stresa se stala poslední příležitostí, kdy vítězové první světové války uvažovali o společné akci.⁸⁴ Účastníci konference se shodli na posilování snah udržet Locarnské dohody a respektování nezávislosti a integrity Rakouska.⁸⁵ Bohužel díky rozdílům v zahraničněpolitických strategiích se Streská fronta rozpadla. Ukázalo se zde však, že Británie není ochotna uzavřít jakýkoliv vojenský závazek. Mussolini se obrátil k imperiální expanzi, Francie podepsala francouzsko-sovětskou smlouvu a Británie se dále snažila pokračovat v politice *appeasementu*. „*Tato politika nebyla velikou strategií, nýbrž receptem na nervový kolaps.*“⁸⁶

4.3 NÁMOŘNÍ DOHODA

16. března 1935 Hitler veřejně oznamuje světu, že zavádí povinnou vojenskou službu, že vytvoří armádu s 500 000 muži a též oznamuje obnovení Luftwaffe. Oznámení těchto zásadních opatření, kterými Německo dalo jasně najevo, že se nehodlá podřizovat jakýmkoliv nařízením z Versailles, vedlo Británii k rozhodnutí, že vyšle do Německa delegaci ve složení sir John Simon (ministr

⁸³ ZÁHOŘÍK, Jan, *Etiopie v letech 1923 – 1935, Cesta k italské invazi*, Praha 2009, s. 142.

⁸⁴ KISSINGER, s. 313.

⁸⁵ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 110.

⁸⁶ KISSINGER, s. 313.

zahraničí) a Anthony Eden. Čímž Británie potvrdila svůj kurs, že je nutné pokračovat v bilaterálních jednáních s Berlínem, nikoli v jeho izolaci.⁸⁷

Hitler požadoval vytvoření námořnictva v rozsahu 35% britského námořnictva. A tak na jaře 1935 Britové kývli na Hitlerovu nabídku, přičemž významnou roli hrál „špatný stav britských zpravodajských informací o německém námořním zbrojení“.⁸⁸ Jednání o námořní dohodě, tak chtěla Británie využít hlavně k tomu, aby získala přesnější informace o německém loďstvu.

Hlavními vyjednávači námořní dohody se na straně Británie staly sir Robert Craige a sir Ernle Chatfield. V den 120. výročí bitvy u Waterloo, tedy 18. června 1935 přijíždí do Londýna podepsat smlouvu Hitlerův osobní zmocněnec Joachim von Ribbentrop. Za Británii podpisuje smlouvu tehdejší ministr zahraničí sir Samuel Hoare, který na postu vystřídal Simona. Ze smlouvy vyplývalo toto: německé loďstvo nepřesáhne 35% britské námořní síly a Německu byla přiznána parita v oblasti ponorkové síly. Dále se obě země zavázaly, že si budou navzájem vyměňovat informace o zbrojních námořních plánech a konstrukčních informacích.⁸⁹

Smlouvu Dolní sněmovna odsouhlasila v poměru 247 hlasů pro a 44 proti. Pro tuto smlouvu byl i známý odpůrce prosazování *appeasementu* proti Německu, sir Robert Vansittart. Naopak tvrdě proti této námořní smlouvě opět vystoupil Winston Churchill.

Británie námořní dohodou s Německem jasně ukázala svůj poválečný směr. A to uplatňovat přímá jednání a podepisovat dohody o omezení zbrojních programů, které měly zabránit případné válce. Ovšem sám signatář této smlouvy Samuel Hoare později ve svých pamětech napsal: „Hitler sám sebe přesvědčil, že když nám nechal nadvládu nad mořem, my jej necháme vládnout kontinentu.“⁹⁰

⁸⁷ ELLINGER, s. 66.

⁸⁸ WARK, Wesley, *The Ultimate Enemy, British Intelligence and Nazi Germany, 1933 – 1939*, London 1965, s. 134.

⁸⁹ ELLINGER, s. 69.

⁹⁰ HOARE, Samuel, *Nine troubled Years*, London 1954, s. 141.

4.4 STANLEY BALDWIN A VOLBY ROKU 1935

Stárnoucí a již duševně vyčerpaný MacDonald převzal post Lorda Presidenta a novým premiérem koaliční vlády se stal Stanley Baldwin, stalo se tak 7. června 1935. Do čela britské politiky se dostal šéf nejsilnější parlamentní strany – konzervativců. Jako ministra financí si ponechal Neville Chamberlaina, jehož vliv v té době byl již značný. Post ministra zahraničí připadl srovi Samuelovi Hoaremu, signatáři anglo-německé námořní dohody. Politicky se posunul Anthony Eden, pro kterého byl vytvořen úřad ministra pro Společnost národů. Tento krok byl zcela účelový. Poté, co byly známy výsledky tzv. mírového referenda, ve kterém se britská veřejnost jasně vyslovila pro podporu Společnosti národů, si národní vláda chtěla zajistit podporu svých voličů v nadcházejících volbách.

V Británii se zatím chystají předvolební kampaně. Právě v této chvíli můžeme zaznamenat první vážnější rozpory v konzervativní straně. Dle Baldwina, Edena a Hoareho bylo hlavním předmětem kampaně spolupráce se Společností. Na druhé straně se teď objevil ovšem Neville Chamberlain, který chtěl zdůraznit odhodlání konzervativců v posílení vojenské síly. Chamberlain si byl vědom nebezpečí, které vyvstávalo z Německa, proto zastával názor rychlého vyzbrojování.⁹¹ Do svého deníku si zapsal, že pokud bude vláda držet své zbrojní plány v tajnosti, ohrozí tak tím celý projekt – „...proto jsem navrhl, abychom učinili statečný krok a oslovili národ s obranným programem“.⁹² Ve svém návrhu na předvolební kampaň Chamberlaina podpořil pouze Churchill. Samotné volby byly pro konzervativce drtivým vítězstvím. Díky volbám získali ve Sněmovně 432 míst z celkového počtu 615.⁹³ Vláda tak získala od svých voličů jasný souhlas s pokračováním stávající politiky.

Ještě v září téhož roku prohlašuje na Shromáždění SN ministr zahraničí sir Horae: „Společnost národů a má země ručí za kolektivní dodržování Stanov v jejich naprostém a kolektivním odporu vůči všem činům nevyprovokované

⁹¹ ELLINGER, s. 83.

⁹² FEILING, s. 266.

⁹³ ELLINGER, s. 84.

agrese“.⁹⁴ Tento výrok byl ale v platnosti pouhý jeden měsíc. V říjnu 1935 zahájily italské jednotky útok na nezávislý stát Habeš. Začalo definitivní zhroutení kolektivní bezpečnosti spojené v úřadu Společnosti národů a s tím i ke kolapsu Versailleského systému.

4.5 HABEŠSKÁ KRIZE

Od roku 1924, kdy Benito Mussolini upevnil fašistickou moc v Itálii, byla pro Itálii hlavním zahraničněpolitickým tématem koloniální expanze. Mussolini ve svých projevech pro svou zahraniční politiku argumentoval tím, že Itálie potřebuje ekonomickou a politickou nezávislost a volný přístup k surovinám.⁹⁵

Poté, co se nepodařilo Mussolinimu sjednotit se s Velkou Británií a Francií ve Streské dohodě, obrátil se Mussolini k reálpolitice a expanzivní politice, která byla před první světovou válkou něčím běžným. A tak druhého října 1935 zahájily italské jednotky útok na nezávislý stát Habeš.⁹⁶

Od doby, kdy se Hitler pokusil o puč v Rakousku, se Itálie a Velká Británie začali sbližovat. Již rok trvala tato diplomatická spolupráce mezi Londýnem a Římem, když došlo k napadení Habeše. Velká Británie považovala Itálii za dobrého spojence díky tomu, že Itálie mohla být nezbytným ochráncem v oblasti Rakouska a Porýní. A právě tento fakt byl rozhodující v postoji Británie k této agresi, kterou vyvolal členský stát SN proti druhému.⁹⁷

Už v říjnu Rada Společnosti konstatovala, že Itálie porušila stanovy Společnosti. Následně komise SN doporučila uvalit na Itálii ekonomické embargo.⁹⁸ Británie spolu s Francií se ocitla mezi dvěma možnými východisky. Na jedné straně nechtěli stát proti kolektivní bezpečnosti, ale na straně druhé, díky možným sankcím uležené Itálii, by mohli přijít o důležitého spojence, který

⁹⁴ ELLINGER, s. 82.

⁹⁵ ZÁHOŘÍK, s. 146.

⁹⁶ KISSINGER, s. 314.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ ELLINGER, s. 86.

by mohl zadržovat Hitlerovu agresivní územní politiku. A tak Británie prosadila, aby se embargo netýkalo vývozu ropy do Itálie.⁹⁹

Britská vláda se rozhodla pro tajná jednání s Itálií, aby tak zachovaly dobré vztahy mezi oběma zeměmi. Pro tato jednání byl vypracován tzv. Hoare-Lavalův pakt. Itálie měla získat část habešského území a ekonomické výhody.¹⁰⁰ Britský kabinet tento návrh schválil v prosinci a následně měl být předložen Itálii. Jenže 10. prosince se detaily tajného jednání dostaly do francouzského tisku a posléze i do britského. Tento plán byl jednoznačně odsouzen jako nemorální k vzhledem probíhajícím opatřením ze strany Společnosti národů.¹⁰¹ Chamberlain si zaznamenal: „*Veškerá naše prestiž v zahraniční politice doma i v zahraničí, se zhroutila jako domeček z karet.*“¹⁰²

Po zveřejnění Hoare-Lavalovy dohody Mussolini odmítl jakoukoliv myšlenku na kompromis a pokračoval v dobývání Etiopie.¹⁰³ Británii nezbývalo nic jiného, než obětovat veřejnosti ministra Hoarea.¹⁰⁴ Baldwin tedy vyzval ministra zahraničí k demisi a doporučil mu, aby celou dohodu uznal za vlastní iniciativu. Novým ministrem zahraničí se stal 22. prosince 1935 Anthony Eden, který byl veřejností vnímán jako největší zastánce Společnosti národů uvnitř vlády.¹⁰⁵

Vojenská síla Itálie nemohla konkurovat té britské ani francouzské, ale politické vakuum, které bylo způsobeno tím, že Sovětský svaz stál stranou, vytvořilo z Itálie spojence pro udržování nezávislosti Rakouska a do určité míry i Porýní. Mezinárodní reakce na Italskou agresi Mussoliniho přinutilo začít myslet jinak. Jeho Streská fronta se zhroutila a bál se, že by Itálie mohla být středem pozornosti nacistického Německa. Události v Habeši v důsledku vedly

⁹⁹ ELLINGER, s. 86.

¹⁰⁰ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 84.

¹⁰¹ ELLINGER, s. 87.

¹⁰² FEILING, s. 274.

¹⁰³ NÁLEVKA, s. 128.

¹⁰⁴ MORGAN, s. 482.

¹⁰⁵ ELLINGER, s. 88.

k neodvratnému sblížení Itálie s Německem, jehož příčinou byla nenasytlost a strach.¹⁰⁶

4.6 REMILITARIZACE PORÝNÍ

Poté, co Hitler získal nového spojence, Itálii, stálo mu v cestě na dobytí Rakouska a střední Evropy jedině, Porýní.¹⁰⁷

První obavy o oblast Porýní nastínil britský velvyslanec v Berlíně sir Eric Phipps a to v prosinci 1935 a po něm i samotný ministr zahraničí. Anthony Eden v únoru roku 1936 se ke vzniklé situaci vyjádřil takto: „...protože tato zóna byla vytvořena primárně k poskytnutí bezpečnosti Francii a Belgii, musí se především tyto dvě vlády rozhodnout, jakou hodnotu přikládají jejímu udržování a jakou cenu jsou za to ochotny zaplatit ... Bylo by vhodnější, kdyby Velká Británie a Francie vbrzku zahájily jednání s německou vládou o podmínkách, za nichž bychom se svých práv v této zóně zřekli, dokud lze takové zřeknutí uplatnit při vyjednávání“.¹⁰⁸

Dle výsledků Versailleské i Locarnské smlouvy mělo být Porýní demilitarizovanou částí Německa, tedy částí bez vojenské přítomnosti (tím se rozumí území, kde se nenachází vojáci, zbraně či armádní stanoviště). Záminkou pro zabránění této oblasti se pro Německo stala ratifikace francouzsko-sovětské spojenecké smlouvy z roku 1935, ve které se obě země zavazovali vzájemnou pomocí. Francie téhož roku podepsala smlouvu stejného zaměření i s Československem. Snahou Francie bylo vytvoření tzv. Východního Locarna. Tento pakt měl zajišťovat východní hranice Německa, tyto snahy však ztroskotaly. Dne 7. 3. 1936 vstoupily německé jednotky do Porýní. Tímto činem Hitler porušil Locarnskou dohodu z roku 1925, přesto se západní mocnosti zmohly jen na předání protestních nót.¹⁰⁹

¹⁰⁶ KISSINGER, s. 316 – 317.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 317.

¹⁰⁸ EDEN, Anthony, *The Eden Memoirs, Facing the Dictators*, London 1962, s. 375 – 376.

¹⁰⁹ JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku, 1932 – 1938*, Praha 2004, s. 171.

V den, kdy německá vojska vstoupila na území demilitarizovaného Porýní, německý velvyslanec v Londýně Leopold von Hoesch předal Edenovi memorandum, které oznamovalo uskutečnění zabránění území a to s odůvodněním, že Francie svojí smlouvou s Ruskem porušila locarnské dohody a tím pádem již není Locarnská dohoda v platnosti.¹¹⁰ Hitler v této situaci využil své diplomatické schopnosti a nabídl Francii a Belgii uzavření paktu o neútočení po dobu 25 let. S Británií chtěl Hitler uzavřít smlouvu o omezení leteckého zbrojení, a tím tak doplnit námořní dohodu z roku 1935. Hitler se svou diplomatickou snahou snažil odpoutat pozornost od přímého porušení Versailleské smlouvy a doufal, že Německem nabízené vstřícné kroky k uzavření smluv budou vítány jako důkaz toho, že Německo je ochotno spolupracovat.¹¹¹

Bezprostředně po vojenském zabránění Porýní probíhala v Dolní sněmovně debata o stávající zahraniční politice Velké Británie. Ovšem k dané otázce Porýní nepadlo téměř žádné slovo. Většina poslanců souhlasila s ministrem zahraničí, Edenem, který prohlásil: „není žádný důvod předpokládat, že nynější německá akce obsahuje hrozbu nepřátelství“.¹¹² Francouzi byli ovšem jiného názoru, byli přesvědčeni, že musí následovat tvrdá reakce. Tyto obavy však byly ze strany Britů vnímány zcela skepticky. Stejně jako v otázce Habeše se tyto dvě mocnosti dostaly do rozporného vnímání situace. Delegation v podání Edena a Halifaxe, která odjela jednat do Paříže, přesvědčila Francii, že účinnější než ostrá reakce bude přijetí nabídky k jednání. Eden britskou pasivitu vysvětlil jednoduše, a to že případné akce v Porýní by znamenaly jistý nezdár a riziko války.¹¹³ Hlavním cílem Edenovi zahraniční politiky bylo odvrátit hrozbu války. Tato politika také usilovala o pacifikaci poměrů v Evropě, jejíž součástí byly trvalejší vztahy mezi západními mocnostmi a Německem, což dle Británie vyžadovalo i nápravu nespravedlností provedených Němcům po první světové válce.¹¹⁴

¹¹⁰ EDEN, *Memoirs*, s. 338.

¹¹¹ ELLINGER, s. 93.

¹¹² EDEN, Anthony, *Foreign Affairs*, London 1939, s. 89.

¹¹³ Tamtéž, s. 91-94.

¹¹⁴ DEJMEK, Jindřich, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, Praha 2002, s. 239.

Ministr zahraničí Anthony Eden předložil Dolní sněmovně 9. března, tedy tři dny po zabrání území, stanovisko kabinetu: „*musíme přistoupit na jednání o návrzích německého kancléře*“.¹¹⁵ Eden byl přesvědčen, že Británie musí pokračovat ve smířlivé politice vůči Německu, a to také především proto, že uběhl téměř rok od posledních vyjednávání s Německem. Dle Edena se právě nyní naskytla šance, jak dosáhnout trvalé dohody s Německem.¹¹⁶ Eden ve svém projevu v Dolní sněmovně vytyčil cíl své zahraniční politiky a tím se stalo usmiřování, tedy politika *appeasementu*. Nebyl to Chamberlain ani Baldwin, kteří nyní určovali směr zahraniční politiky, byl to Anthony Eden.

Británie se tedy snažila dostat k jednacímu stolu Francii a Belgii, kteří by přistoupili na Hitlerovo nabídku. Dne 15. dubna 1936 bylo v Londýně zahájeno jednání představitelů generálních štábů Británie, Francie a Belgie. Výsledkem tohoto jednání bylo britské přijetí závazku vůči Francii a to v případě, kdy bude Francie vojensky napadena. K jednáním s Hitlerem ovšem nikdy nedošlo.

Hitler opět dosáhl svého, zabral demilitarizované území, aniž by se mu dostalo jakékoliv záporné odezvy. Dnešní všeobecný názor na posouzení této situace je, že západní mocnosti svojí nečinností v této otázce přišli o poslední možnost zasáhnout proti Hitlerovi a definitivně ukončit jeho stupňující se nároky. Sám Churchill ve svých pamětech zaznamenal toto: „*Kdyby byla Francie zmobilizovala francouzskou armádu i letectvo, není pochyb, že by Hitler byl vlastním generálním štábem donucen k ústupu, jeho nároky by byly odmítnuty, a to by se nakonec mohlo stát osudným celému jeho režimu*“.¹¹⁷

Je nutné ovšem podotknout, že v roce 1936 neměla tvrdá politika v Británii žádnou reálnou podporu. Ani Churchill, který později tento moment považoval za poslední možnou obranu proti Hitlerovi, nijak proti zabrání Porýní nevystoupil. Jednu důležitou roli pro britskou zahraniční politiku ovšem německé

¹¹⁵ PARKER, R.A.C., *Chamberlain and Appeasement. British Policy and the Coming of the Second World War*, London 1993, s. 63.

¹¹⁶ EDEN, *Memoirs*, s. 386.

¹¹⁷ CHURCHIL, s. 178.

roztahování mělo. Pozornost britské politiky se obrátila k otázce vlastní vojenské síly.¹¹⁸

Díky společným jednáním mezi Francií a Británií, která se snažila, aby Francie podepsala smlouvu o neútočení s Německem, vznikla spojenecká smlouva mezi Francií a Británií, ve které se Británie zavazovala k pomoci Francii, pokud bude vojensky napadena. Paradoxně se, tak díky zabrání Porýní, „*Británie zavázala – poprvé ve svých dějinách – k alianci s kontinentální mocností v době míru*“.¹¹⁹

K žádné smlouvě či dohodě s Německem však nedošlo. Mnozí politikové této doby později hovořili o tomto tématu – zabrání Porýní, jako o poslední šanci vzdorovat nacistickému Německu. Lord Halifax ve svých pamětech napsal toto: „*Nepochybuji, že kdybychom tehdy Hitlerovi tvrdě řekli, aby se stáhl, jeho schopnost spáchat v budoucnu ještě větší škody by byla zlomena ... tak nám unikl hádám poslední okamžik, který naposledy nabízel efektivní šanci zachránit mír bez války*“.¹²⁰

¹¹⁸ ELLINGER, s. 97.

¹¹⁹ TAYLOR, *Origins*, s. 112.

¹²⁰ LORD HALIFAX, *Fullness of Days*, London 1957, s. 178.

5 VYVRCHOLENÍ POLITIKY APPEASEMENTU

5.1 BRITÁNIE DO NÁSTUPU NEVILA CHAMBERLAINA

Porýnské události vedly v britské politice především k otevření otázky vlastní vojenské síly. V únoru 1936 bylo schváleno tzv. schéma *F*, které zvyšovalo stavy britských leteckých sil. Dle tohoto schématu se mělo v příštích pěti letech vydat na zbrojení 400 milionů liber navíc v porovnání s původním plánem. Tento zbrojní plán opět odmítla labouristická opozice, která v této době ještě nepovažovala zbrojení za cestu k míru.¹²¹ Dalším krokem bylo vytvoření postu ministra pro koordinaci obrany, který měl dohlížet na plnění obranné strategie. Tento post obsadil nepříliš známý sir Thomas Inskip (pozdější vikomt Caldecot), který v obranných záležitostech neměl téměř žádné zkušenosti.¹²²

Více než přímé porušení Versailleských smluv, ke kterému došlo německým zabráním demilitarizovaného Porýní, otřásla evropskými mocnosti občanská válka ve Španělsku. Britská vláda souhlasila s Francií v otázce se nevměšovat do vnitřních záležitostí Pyrenejského poloostrova a stejné stanovisko bylo podpořeno i na mezinárodní scéně. V září 1936 vznikl Neintervenční výbor pro nevměšování do občanské války. Na Nyonské konferenci konané též v září roku 1936 byla přijata dohoda o zamezení útoků španělských ponorek na obchodní lodě. Vedle jiných tuto dohodu podepsali jak Francie, tak Velká Británie.¹²³

Politika nevměšování se do španělské občanské války, se ovšem stala zásadní rozepří v britské politice, ukončila stranické příměří a vedla k polarizaci názorů na zahraniční politiku. Labouristická levice obviňovala vládu, že nečinností v této otázce straní fašistickému povstání a doposud pacifická levice se obrátila k proválečným postojům. Začaly se objevovat názory, že by měla být sestavena nová vládní koalice, která by spojovala jak labouristy, liberály tak i konzervativce.

¹²¹ ELLINGER, s. 97.

¹²² Tamtéž.

¹²³ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 151.

Do této vládní krize ovšem vstoupila do britské historie další krize, a to tzv. abdikáční krize. V prosinci roku 1936 vyšel na veřejnost poměr krále Eduarda VIII. s Američankou Wallis Simpsonovou.¹²⁴ Premiér Baldwin požadoval po králi buď rozchod, nebo rezignaci. Za Baldwina se postavila celá politická elita, kromě Winstona Churchilla. Churchill krále veřejně podpořil, za což byl v Dolní sněmovně vypískán.¹²⁵ Král ale skutečně abdikoval, což vedlo k upevnění premiérové pozice a tím i k upevnění stability celého dosavadního kabinetu.

Králova abdikace byla posledním triumfem Stanleyho Baldwina, který se rozhodl pro odchod z politického dění, a to poté, co bude dne 12. května 1937 korunován nový král, Jiří VI.¹²⁶ 28. května 1937 se novým britským premiérem stává Neville Chamberlain.

5.2 NÁSTUP NEVILLA CHAMBERLAINA, DEMISE ANTHONYHO EDENA

Roku 1937 se do čela britské politiky dostává Neville Chamberlain. Právě s tímto politikem je slovo *appeasement* nejvíce spojováno. S nástupem Chamberlaina se k moci ovšem dostal tzv. aktivní *appeasement*, který byl uplatňován s nadšením. I Chamberlain byl přesvědčený, že Hitler chce pouze urovnat nepráva způsobená Německu v mírové smlouvě z Versailles, a že všechny jeho dosavadní požadavky byly oprávněné. Proto také Hitler dosáhl svých největších úspěchů v letech 1933 až 1938. „...mohl jich dosáhnout proto, že jeho oběti jej považovaly za politika, který chce smířit versailleský systém se svými údajnými principy.“¹²⁷

Poté, co byl Chamberlain zvolen premiérem Velké Británie, byl zvolen i do čela konzervativní strany. V dosavadním sestavení vlády učinil pouze malé změny. Na post ministra financí dosadil sira Johna Simona, který za Baldwinovi vlády zastával funkci ministra vnitra. Na toto místo se dostal sir Samuel Hoare.

¹²⁴ ELLINGER, s. 98-102.

¹²⁵ CHURCHILL, s. 199.

¹²⁶ ELLINGER, s. 102.

¹²⁷ KISSINGER, s. 304.

Z hlediska zahraniční politiky vzrostl význam vojenských postů. Ministrem pro koordinaci obrany zůstal sir Thomas Inskip, ministrem námořnictva byl jmenován Alfred Duff Cooper, ministrem letectva zůstal vikomt Swinton a na ministerstvo armády přešel Leslie Hore-Belisha.¹²⁸

S Chamberleinem přišel do vlády aktivní premiér, který se vměšoval do všech záležitostí jednotlivých ministrů. Tento přístup byl zcela nový, protože Chamberlainovi předchůdci, MacDonald a Baldwin, se do záležitostí svých ministrů nevměšovali. Po nástupu do svého úřadu vyzval Chamberlain své ministry, aby zpracovali dvouleté plány činnosti svých resortů.¹²⁹ Tím dal Chamberlain jasně najevo, že nehodlá stát v postraní, i když si byl vědom toho, že lidem z *Foreign Office* (ministerstvo zahraničí) to vhod nebude.

Sám Chamberlain svoji politiku této doby nazýval „dvojitou politikou“ (*the double policy*). Úkolem této politiky byl důraz na zbrojní program Británie a pokračování v jednáních s Německem a Itálií. Tato jednání měly vést k trvalému uspořádání v Evropě a k trvalým vztahům s těmito zeměmi. Vzhledem k tomu, že britské snahy o navázání nových jednání s Německem vyhořely, obrátila se Británie nyní na Itálii. Chamberlain tedy převzal iniciativu sám na sebe, obešel ministra zahraničí Edena a napsal dopis samotnému Mussolinimu. Ačkoliv již půlroku existovala Osa Berlín – Řím a *FO* i *CID* byli přesvědčeni o definitivním italském příklonu k Německu, Chamberlain byl přesvědčen, že Itálie stále kolísá mezi vlivem Británie tak i Německa. Sir Robert Vansittart byl přesvědčen o politice ústupků vůči Mussolinimu a to především za účelem zachování jednotného postupu proti Hitlerovi, který byl dle Vansittartova názoru nebezpečnějším diktátorem.¹³⁰

V srpnu roku 1937 byla svolána porada, na které se měl projednat další postup vůči Itálii. Mezi rozhodující osobnosti této porady se stal hrabě Vansittart, který stál dlouhodobě proti Německu a svojí politiku opíral o nutnost sblížení

¹²⁸ ELLINGER, s. 113.

¹²⁹ PARKER, s. 93.

¹³⁰ JEŘÁBEK, s. 171.

se s Itálií.¹³¹ Anthony Eden, ministr zahraničí, nebyl na poradu vůbec přizván, a právě v tento okamžik začíná jeho konflikt s Chamberlainem a se zbytkem vlády. Důvodem byl jeho odlišný názor na italskou iniciativu.

Situace se v létě ale ještě více zkomplikovala. Japonsko 7. července 1937 otevřeně napadlo Čínu, čímž byly bezprostředně zasaženy britské zájmy na Dálném východě. Ovšem i v tomto případě si britská zahraniční politika ponechala svoji tvář *appeasementu*. O dva roky později podepsali zástupci Japonska a Velké Británie dohodu, ve které Londýn uznal japonskou agresi v Číně. Tento krok ovšem též znamenal nepřímou podporu japonských ofenzivních plánů vůči Sovětskému Rusku.¹³²

Chamberlain se tedy v situaci, kdy se započala nová fáze čínsko-japonské války, snažil upevnit britskou pozici ve středomoří, které bylo námořní spojnici s britskými opěrnými body na Dálném východě. Následně Británie podepsala smlouvu v Montreaux, která urovnávala otázku úžin, byly tím tak stvrzeny dobré vztahy s Tureckem. Dále byla podepsána britsko-egyptá smlouva, která ukončovala britskou okupaci Egypta.¹³³ Mezitím se ovšem v Británii zvedla protiitalská vlna, kterou způsobila snaha italské ponorky zničit britský torpédoborec.¹³⁴ Této situace využil Eden, který se snažil převzít kontrolu nad zahraniční politikou. Což se mu do jisté míry podařilo, protože Chamberlainova snaha utvrdit dobré vztahy s Itálií ztroskotala. Snahy o vyjednávání skončily. Na straně druhé se Itálie v listopadu téhož roku rozhodla, že vystoupí ze Společnosti národů, což bylo jasné gesto, že Itálie nehodlá dále podporovat mezinárodní spolupráci.

Poté, co ztroskotala Chamberlainova snaha sblížit se s Itálií, obrátil se opětovně na snahu sblížit se s Německem. Jednou takovou možností, jak navázat přímé kontakty s Německem se stala původně neoficiální návštěva lorda Halifaxe, který byl pozván do Německa na loveckou výstavu samotným

¹³¹ ELLINGER, s. 119.

¹³² NÁLEVKA, s. 151.

¹³³ EDEN, *Memoirs*, s. 419 – 441.

¹³⁴ ELLINGER, s. 120-121.

Hermanem Göringem. Britští politici toto pozvání využili, aby se tak neoficiální návštěva stala oficiální a lord Halifax, přesvědčený o politice appeasementu jako o správném proudu britské zahraniční politiky, tak navštívil Hitlera v jeho Orlím hnízdě, Berchtesgadenu. Stalo se tak 17. listopadu 1937. Hitler svého hosta ujišťoval, že z Německa nevyhází žádné nebezpečí. Halifax na oplátku Hitlerovi vysvětlil, že Británie nemá jediný zájem na řešení otázek ve střední Evropě. Jen týden před Halifaxovou návštěvou vzniká Hossbachův protokol o Hitlerově projevu k nevyšším nacistickým činitelům ze dne 5. 11. 1937. V tomto protokolu, sepsaný plukovníkem Hossbachem, Hitler stanovuje za nejbližší cíle své expanzivní politiky Rakousko a Československo.¹³⁵

Přestože Halifaxova návštěva nepřinesla žádný konkrétní dokument či smlouvu, Británie jasně Hitlerovi ukázala svojí ochotu, v zájmu zachování míru, obětovat *status quo* ve střední Evropě. Stejný trend byl potvrzen i na schůzce nejvyšších představitelů Británie a Francie, která se konala na konci listopadu 1937. Chamberlain zde dal Francouzům najevo, že francouzské závazky vůči ČSR jsou Londýnem vnímány jako pouze francouzskou záležitostí.¹³⁶

V lednu 1938 došlo k sesazení podtajemníka FO, sira Roberta Vansittarta. Došlo sice k jeho „povýšení“, tím ale fakticky Vansittart ztrácí vliv a moc. Toto odvolání bylo především výsledkem Vansittartovi opozice vůči Chamberlainově a Halifaxově proněmecké politice a také fakt, že se názorově rozcházel s ministrem zahraničí, Edenem.¹³⁷ Na Vansittartovo místo byl dosazen sir Alexander Cadogan.

Začalo období konečné názorové rozepře mezi Edenem a samotným Chamberlainem. Anthony Eden jako ministr zahraničí měl mít rozhodující slovo, co se týče zahraniční politiky, ale právě toto rozhodující slovo v zahraniční politice Velké Británie chtěl mít samotný Neville Chamberlain. Rostoucí rozepře se zpočátku týkali Italské iniciativy poté britského zbrojení a jejího financování. Eden ve svých pamětech zveřejňuje svůj dopis Chamberlainovi ze dne 16. 11.

¹³⁵ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 85.

¹³⁶ EDEN, *Memoirs*, s. 516-518.

¹³⁷ ELLINGER, s. 144.

1937, kde píše toto: „...Měli bychom za současných podmínek nakupovat materiál všude, kde to bude možné, protože situace během příštích osmnáct měsíců může rozhodnout o budoucnosti Evropy.“¹³⁸ Další rozepří bylo pořadí kroků vůči Německu. Eden chtěl nejprve všeobecnou dohodu a až poté řešit koloniální ústupky, Chamberlain byl opačného názoru.

Vyvrcholením sporů mezi nejdůležitějšími osobnostmi té doby se ovšem stala americká iniciativa, alespoň dle Edena byla právě rozepře v americké iniciativě tou nejzásadnější. Ke zvýšené americké iniciativě došlo poté, co Japonsko potopilo americkou loď Panay.¹³⁹ Americká iniciativa vzešla až dva roky poté co prezident USA Franklin Delano Roosevelt pronesl v Buenos Aires tuto řeč: „*Můžeme my, republiky Nového Světa pomoci staré Evropě, aby unikla katastrofě, která jí hrozí? Ano, já věřím, že je to v naší moci.*“¹⁴⁰

V lednu 1938 se Sumner Welles, náměstek amerického ministra zahraničí, dostavil na britskou ambasádu ve Washnigtonu s tajným návrhem na svolání ekonomické konference. Americký plán chtěl za dohodu o omezení zbrojení zaručit přístup k surovinám i pro Itálii a Německo.¹⁴¹ Tento návrh byl přímo adresován Neville Chamberlainovi. Ten také odpověděl, aniž by o této diskuzi informoval Edena. Chamberlainova telegrafní odpověď však odmítala americkou iniciativu. Důvodem tohoto Chamberlainova rozhodnutí byl fakt, že se domníval, že pokud by nyní Británie navázala užší spolupráci s USA, mohl by Hitler ztratit zájem o britské nabídky. Chamberlain byl přesvědčen, že nově navázané přímé kontakty s Hitlerem jsou důležitější než americký plán, který považoval za předčasný.¹⁴² Opačného názoru byl ovšem Eden. „*Eden se domníval, že jakákoliv šance na zvýšení americké dobré vůle musí být využita, neboť si byl mnohem méně jist, že britská politika v Evropě povede k úspěchu.*“¹⁴³

¹³⁸ EDEN, *Memoirs*, s. 512-513.

¹³⁹ ELLINGER, s. 146.

¹⁴⁰ ROOSEVELT, Franklin Delano, Buenos Aiers 1. 12. 1936, Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (AMZV ČR), III. sekce MZV 1918 – 1939, číslo kartonu 665. Viz příloha č.3.

¹⁴¹ ELLINGER, s. 146.

¹⁴² PARKER, s. 116.

¹⁴³ Tamtéžs. 117.

Eden se s Chamberlainem rozcházel také v klíčovém bodě britské zahraniční politiky. Chamberlain chtěl usmiřovat Německo a Itálii. Eden chtěl aktivně zajistit pevnější a rozsáhlejší spojenecké svazky. „Anthony Eden tak byl první, kdo uvnitř konzervativního kabinetu formuloval reálnou alternativu appeasementu: vytváření spojenecké koalice proti nepřátelskému bloku“.¹⁴⁴

Vyvrcholením sporu se stala první vládní krize od nástupu Chamberlaina, která byla způsobená demisí Anthonyho Edena, ministra zahraničí. Eden tak učinil 20. února 1938. Druhý den pronesl rezignační řeč v Dolní sněmovně. Jako hlavní důvod své demise byl nesouhlas s italskými rozhovory, ale také zásadní rozdíly mezi ním a premiérem.¹⁴⁵

5.3 ANŠLUS RAKOUSKA, PODEPSÁNÍ DOHODY S ITÁLIÍ

Mezitím co uvnitř britského kabinetu vrcholila krize, německá politika se začala aktivizovat. V den, kdy Eden podal svou demisi, tedy 12. února 1938, Hitler pronesl svůj projev v *Reichstagu*, kde se mimo jiné zmínil o situaci v Rakousku a Československu, která je dle něj neudržitelná. Období klidu v německé zahraniční politice skončilo.¹⁴⁶

Do čela *Foreign Office* se dostal lord Halifax. Velvyslancem v Berlíně byl nadále Henderson, který se s Hitlerem setkává 3. března. Na této schůzce Hitler prohlásil: „Pokud se týče střední Evropy, musí zaznít, že Německo nedovolí třetím stranám zasahovat do urovnání jeho vztahů se státy stejné národnosti nebo se zeměmi s velkou německou populací, zrovna tak jako nás ani v nemenším nenapadne vměšovat se do urovnání vztahů mezi Anglií a Irskem. ...Pokud budou Němci ve střední Evropě utiskováni, Německo bude muset zasáhnout – a také to udělá.“¹⁴⁷ Trend se tedy od posledních rozhovorů, kdy se sešel s Hitlerem lord Halifax, nezměnil. Nebo spíše se přiostrčil. V to, co Britové stále doufali, tedy v Hitlerovu smířlivost, bylo v nedohlednu. Henderson však k rozhovoru

¹⁴⁴ ELLINGER, s. 152.

¹⁴⁵ EDEN, *Foreign Affairs*, s. 259 – 265.

¹⁴⁶ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda*, Šenov 1999, s. 109.

¹⁴⁷ HENDERSON, Neville, *Failure of a Mission – Berlin 1937 – 1939*, London 1940, s. 114 - 118.

s Hitlerem dodal, že není se třeba obávat jakéhokoliv konfliktu a to v případě pokud bude Němcům v Rakousku a Československu zaručena rovnoprávnost. Zde je již vidět nová politická taktika Velké Británie – „... *politický nátlak je třeba vyvíjet na dotčené státy, aby revidovali svou politiku vůči svým německým občanům, a nikoli na Německo, aby mírnilo své chování vůči sousedům*“.¹⁴⁸

Již 11. 3. se k Britům dostala zpráva, že Německo je odhodláno vojensky zasáhnout v Rakousku. Ve *Foreign Office* se diskutovalo a ještě téže noci vydalo protestní nótu proti hrozbám použití síly vůči nezávislému státu. Na to Německo reagovalo s tím, že se jedná výhradně o vnitřní záležitost, která se netýká žádné třetí mocnosti. O dva dny později bylo oznámeno připojení (*Anschluss*) Rakouska k Německu. Tímto aktem byla ukončena dvacetiletá existence samotného státu, který vznikl na základě mírových smluv z Versailles.¹⁴⁹

Dne 13. března 1938 píše Chamberlain dopis své sestře: „*Nyní je naprosto evidentní, že jediným argumentem, kterému Němci rozumějí, je síla a že kolektivní bezpečnost nemůže nabídnout žádnou vyhlídku na zabránění podobným událostem, dokud se nebudeme moci prokázat viditelnou silou zdrcující převahy, podpořenou odhodláním ji použít ... Nyní musíme zrušit naše rozhovory s Německem, musíme ukázat naše odhodlání nedat se zastrašit oznámením vzestupu nebo urychlení zbrojního programu a musíme klidně a pevně pokračovat v našich jednáních s Itálií. Pokud se vyhneme dalšími násilnému převratu v Československu, což musí být proveditelné, je možné, že Evropa se zase zklidní a jednoho dne pak budeme moci znovu zahájit s Němci mírová jednání.*“¹⁵⁰

Z tohoto soukromého dopisu je zřejmé, že vojenská síla Británie nebyla dostatečně silná na to, aby mohla jakkoli zasáhnout proti připojení Rakouska k nacistickému Německu a jedinou volbou pro Británii bylo přijmout tento fakt. Tento svůj názor Chamberlain také přednesl 14. března 1938 v Dolní sněmovně. Bylo to jen hrubé konstatování toho, že s uskutečněným anšlusem nelze již nic

¹⁴⁸ ELLINGER, s. 162.

¹⁴⁹ JEŘÁBEK, s. 181.

¹⁵⁰ PARKER, s. 134.

dělat.¹⁵¹ Dále je tento dopis, který Chamberlain napsal své sestře Hildě, se kterou si Chamberlain často dopisoval o záležitostech Velké Británie, důkazem Chamberlainovi vědomosti o nutnosti posilovat britské zbrojení. Na druhou stranu byl ovšem Chamberlain nadále přesvědčen o tom, že je nutné s Německem uzavřít konečnou mírovou dohodu, která by vyvrátila možnost války, do které se Británie nechtěla nechat zatáhnout.

Ačkoliv byl anšlus Rakouska nejzásadnější změnou mocenských poměrů v Evropě od konce první světové války, na britské politické scéně nevyvolal velký rozruch. V Londýně dokonce převládl mírný optimismus, protože britská zahraniční politika předpokládala, že Československo není bezprostředně ohroženo.¹⁵² První velkou připomínku na adresu zahraniční politiky pronesl Winston Churchill, který ve svém projevu Dolní sněmovně formuloval svou myšlenku na uzavření koalice Londýna, Paříže a Moskvy. A právě od této chvíle se Churchill stává hlavním Chamberlainovo oponentem v zahraniční politice.¹⁵³

Poté co Británie “vyřešila“ připojení Rakouska k Německu, bylo jasné, že dalším cílem Hitlerovi politiky bude Československo. Ještě v březnu roku 1938 se britský kabinet zabýval možnou angažovaností Británie v možné Československé otázce. Důležitou otázkou bylo, zda jít kvůli Československu do války s Německem. Většina byla toho názoru, že vstoupit do války je již za hranicemi možností Velké Británie. Připomeňme, že v listopadu 1937 byl do Německa vyslán lord Halifax, který v rozhorech s Hitlerem dal jasně najevo britský nezájem o problémech středoevropského prostoru.¹⁵⁴

Z memoranda *Possible Measures to Avert German Action in Czechoslovakia* vyšly tři alternativní možnosti. První z nich byla již Churchillem navrhovaná Velká aliance Británie, Francie a Ruska. Druhou možností bylo nabídnutí garance pomoci Francii, pokud by se ocitla ve válce s Německem. Třetí možností bylo nikterak se neangažovat ve střední Evropě.¹⁵⁵

¹⁵¹ ELLINGER, s. 165.

¹⁵² NÁLEVKA, s. 147.

¹⁵³ CHURCHILL, s. 246 – 248.

¹⁵⁴ NÁLEVKA, s. 143.

¹⁵⁵ ELLINGER, s. 168.

Premiér se k této otázce vyjádřil rychle a jasně: „z vojenského hlediska britská pomoc Československu nepřipadá v úvahu“.¹⁵⁶ V dopise své sestře z 20. března 1938 obhajuje své stanovisko: „Stačí se podívat na mapu a je jasné, že nic z toho, co Francie nebo my můžeme udělat, nemůže zachránit Československo od obsazení Německem. Prostě nemůžeme Československu pomoci – stalo by se jen záminkou pro naši válku s Německem. O té ale nemůžeme uvažovat, dokud nebudeme mít rozumnou vyhlídku, že ho budeme schopni v přiměřeném čase srazit na kolena a porazit, čemuž nic nenasvědčuje. Proto jsem se vzdal jakékoli myšlenky dát garance Československu nebo Francii.“¹⁵⁷

Místo poskytnutí garancí Francii či Československu měl Chamberlain v plánu dvě opatření: urychlení zbrojního plánu a co nejdříve dosáhnout dohody s Itálií. V dubnu tedy začala jednání o urychlení leteckého zbrojení. Byly schváleny práce na schématu *F*, dle kterého měla Británie do roku 1940 disponovat s 990 bombardéry, 420 stíhačkami, 194 průzkumnými letouny a 132 letadly pro spolupráci s pozemními silami, celkem tedy 1735 strojů. Vláda poté schválila, na naléhání ministra financí Simona, výdajový strop ve výši 1,65 miliard liber pro léta 1937 – 1941.¹⁵⁸

Po ročním úsilí premiérovi snahy docílit vstřícnější atmosféry ke vztahu s Itálií, byla dne 16. dubna podepsána britsko-italská dohoda. V této dohodě Británie uznala italskou nadvládu nad Habeší de iure výměnou za to, že Itálie zredukuje své jednotky ve Španělsku. Obě strany pak uznaly *status quo* ve Středomoří. V rámci politiky *appeasementu* bylo snahou této dohody vyvíjet tlak na nacistické Německo, které po anexi Rakouska nejevilo žádnou ochotu k novým jednáním s Británií.¹⁵⁹

5.4 ČESKOSLOVENSKÁ KRIZE A CESTA K MNICHOVU

Československá krize vypukla v dubnu roku 1938, kdy Konrad Henlein, který vedl sudetoněmeckou stranu SdP, předložil československé vládě tzv.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 169.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 174.

¹⁵⁹ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 32.

Karlovarské požadavky, které byly z hlediska státní suverenity pro Československo nepřijatelné. V červnu čs. vláda schválila tzv. národnostní statut, který představoval ústupek sudetským Němcům. Avšak tento ústupek byl na základně Hitlerova doporučení sudetoněmeckou stranou odmítnut.

V době, kdy se rozhořela československá krize, tedy v dubnu roku 1938, se novým francouzským premiérem stává Édouard Daladier. Na konci dubna přijíždí Daladier do Londýna, aby zde jednal o evropské situaci a to především o Československu.¹⁶⁰ Daladier chtěl po Británii, aby spolu s Francií rozšířily své závazky o garance Československu. Chamberlain dále však trval na svém rozhodnutí z března. Obě strany se tedy nakonec dohodly na tom, že proběhnou vojenská jednání obou zemí. Následně poté Francie a Velká Británie doporučila československé vládě, aby učinila ústupky sudetským Němcům.¹⁶¹ V tento okamžik se francouzská politika začala podřizovat hlediskům Londýna.¹⁶²

V srpnu 1938 byl do Prahy vyslán lord Walter Runciman, který měl zprostředkovat jednání mezi Sudetoněmeckou stranou a československou vládou (tzv. Runcimanova mise). V duchu politiky *appeasementu* mise usilovala o to, aby československá vláda učinila henleinovcům¹⁶³ možná co největší ústupky.¹⁶⁴ Díky neochotě na straně SdP učinit jakýkoliv kompromis, nedosáhla Runcimanova mise žádného výsledku.¹⁶⁵ Ve své závěrečné zprávě¹⁶⁶ Runciman podpořil nároky Sudetských Němců a tím se přiklonil k zastáncům politiky *appeasementu*.

Britská diplomacie se tedy rozhodla, že se pokusí navázat kontakt přímo s Hitlerem. Jako zprostředkovatele jednání zvolili Runcimana, ten ale toto odmítl. Britská diplomacie se ocitla v jistém zmatku a pro jednání s Hitlerem

¹⁶⁰ ČELOVSKÝ, s. 154.

¹⁶¹ ELLINGER, s. 177.

¹⁶² DEJMEK, Jindřich, *Nenaplněné naděje. Politika a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918 - 1938)*, Praha, 2003, 362.

¹⁶³ Termín *henleinovci* je neformální výraz pro příslušníky Sudetoněmecké strany (SpD), která byla založena roku 1933 Konradem Henleinem.

¹⁶⁴ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 178.

¹⁶⁵ ČELOVSKÝ, s. 235 – 243.

¹⁶⁶ VIZ PŘÍLOHA č. 4. Runcimanova zpráva.

využili vůdce SdP, Konrada Henleina, který se Londýnu sám nabídl. Nastala tak absurdní situace, kdy původně Londýn měl zprostředkovat jednání mezi SdP a čs. vládou a nyní je to vůdce SdP, který zprostředkovává jednání mezi Londýnem a Hitlerem.¹⁶⁷ Ze setkání Hitlera a Henleina vzešly dvě možné varianty vyřešení sporu v Československu. První variantou byla plná sudetoněmecká autonomie, druhou variantou byl plebiscit v pohraničí.¹⁶⁸

Sám Chamberlain byl rozhodnut, pokud všechna jednání ztroskotají, že se vydá osobně za Hitlerem do Německa. O tomto svém záměru se svěřil pouze Halifaxovi a Simonovi, ale ne již kabinetu, který se sešel 29. srpna na mimořádném zasedání, na kterém se řešila krize v Československu.¹⁶⁹ Svůj plán navštívit Hitlera osobně, nazval Chamberlain plánem „Z“. Tento plán byl v září skutečně realizován. Chamberlainova cesta do Německa tím zahájila éru moderní diplomacie.¹⁷⁰

Nejprve Chamberlain navštívil Hitlera v Berchtesgadenu a to 15. září 1938. Po svém návratu zpět do Anglie, pojednal o své návštěvě Chamberlain s kabinetem. Závěr zněl: „... *jediným možným řešením je již jen odstoupení Sudet a statut neutrálního státu pro nové Československo*“.¹⁷¹ Řešením tedy bylo přimět čs. vládu, aby akceptovala revizi hranic. Proti tomu francouzský premiér přiměl Londýn, aby poskytla Československu bezpečností záruky pro zbylé území. Londýn toto stanovisko přijalo. „*Británie poprvé v moderních dějinách souhlasila s tím, že za jistých podmínek poskytne bezpečností garance středoevropskému státu, čímž podstatně rozšířila zónu svých životních zájmů*“.¹⁷² Československá vláda ovšem britský a francouzský návrh z 18. září odmítla. Obě západní mocnosti dále naléhaly na čs. vládu, aby jimi stanovený návrh přijala.

Stalo se tak tedy o tři dny později, 21. září, kdy byl čs. vládě předložen britsko-francouzský požadavek, aby česká vláda odstoupila území Sudet

¹⁶⁷ ELLINGER, s. 188.

¹⁶⁸ ČELOVSKÝ, s. 239.

¹⁶⁹ FEILING, s. 357.

¹⁷⁰ ELLINGER, s. 198.

¹⁷¹ ČELOVSKÝ, s. 284.

¹⁷² ELLINGER, s. 201.

dobrovolně, jinak, že nemůže Československo počítat s vojenskou pomocí ze strany obou zemí.¹⁷³

Chamberlain se tedy mohl vydat na svou druhou cestu do Německa, tentokrát do Porýní, stalo se tak 22. září. Chamberlain na tuto druhou osobní schůzku s Hitlerem odjížděl plný nadějí, že se mu podařilo situaci vyřešit a uklidnit. Hitler ovšem začal rozhovor tím, že britské návrhy na řešení problému jsou nedostačující. Jako záminku pro toto své jednání si vybral problémy, které má v Československu milion Maďarů a na sto tisíc Poláků.¹⁷⁴ Chamberlain byl z této reakce překvapený a rozhořčený.¹⁷⁵ Hitler požadoval rychlé vyřešení celé situace a to i vojenskými prostředky. Chamberlain si ponechal rozhodnutí až na druhý den. Přičemž v noci na 23. září sepsal premiér dopis určený Hitlerovi, v němž ho informoval o nepřijatelnosti postupu, který Hitler během jednání předložil. Hitler jako odpověď opět formuloval myšlenky z předešlého dne. Chamberlain obratem odpověděl, že nyní může působit pouze jako prostředník a předložit čs. vládě Hitlerovo požadavky.¹⁷⁶

Druhá Chamberlainova návštěva Německa, která měla vyřešit Československo-sudetskou krizi, vyhrotila celou situaci na samou hranici válečného konfliktu. Vše nasvědčovalo tomu, že se strany nedohodnou a bude nutné přistoupit k vojenské síle. Británie a Francie v této chvíli dali Československu najevo, že již nedoporučují vojenskou pasivitu.¹⁷⁷ Zajímavým dokumentem k čs. mobilizaci a postoji západu je korespondence z Pařížského vyslanství, ve kterém se píše, že britská vláda „nemůže na sebe převzít odpovědnost za radu, aby čs. vláda nedala rozkaz k mobilizaci, ale přitom dodala, že by toto rozhodnutí mohlo v jiných státech vyvolat úspěšné akce.“¹⁷⁸

Pro britskou diplomacii nastal týden, ve kterém buď zachrání mír, nebo vstoupí do válečného konfliktu s Německem. Nastala jednání mezi Británií a

¹⁷³ NÁLEVKA, s. 148.

¹⁷⁴ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 189.

¹⁷⁵ ELLINGER, s. 205.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 207.

¹⁷⁷ NÁLEVKA, s. 149.

¹⁷⁸ VIZ PŘÍLOHA Č. 5. AMZV ČR, III. sekce, č. 665.

Francií. Francouzi byli toho názoru, že Hitlerovo požadavky již přesáhli veškeré meze a byli téměř rozhodnuti přijít Československu na pomoc. S tímto postojem ovšem zásadně nesouhlasil britský premiér. Ten byl toho názoru, že se situace dá vyřešit dobrovolným podstoupením Sudet, se kterým čs. vláda souhlasila.

Prostřednictvím Horace Wilsona byl dne 26. září Hitlerovi předán dopis od Chamberlaina, ve kterém věří, že se dá najít ještě mírové řešení, ale že pro Československo jsou Hitlerovi nároky z druhé Chamberlainovi návštěvy Německa nepřijatelné. Godesberské memorandum, které vzešlo z druhé Chamberlainovi návštěvy, Praha odmítla. Toto memorandum by totiž, dle slov prezidenta Československé republiky Edvarda Beneše, znamenalo odevzdání celého národa do Hitlerových rukou.¹⁷⁹

Hitler dal, ale jasně najevo svůj názor, buď Československo jeho memorandum přijme, nebo odmítne. Wilson poté Hitlerovi sdělil ještě tajné poselství. Které mělo Hitlerovi připomenout, že pokud napadne Československo a Francie dodrží své závazky, bude muset Británie dostát i svým závazkům. Tento jistý nátlak ovšem Hitlera nijak nezastrašilo.¹⁸⁰

Následujícího dne vysílal rozhlas BBC slavný premiérův projev, v němž pronesl i mimo jiné toto: „*jak strašné, fantastické a neuvěřitelné je, že bychom měli kopat zákopy a zkoušet plynové masky kvůli sporu ve vzdálené zemi mezi národy, o nichž nic nevíme.*“¹⁸¹ Realita byla ovšem trochu jiná než hořecné projevy. V Londýně i dalších anglických městech byly, již před tímto projevem, hloubeny ochranné zákopy, rozdávány plynové masky a také začalo přemísťování protiletadlových děl.¹⁸²

¹⁷⁹ NÁLEVKA, s. 149.

¹⁸⁰ ELLINGER, s. 224.

¹⁸¹ CHAMBERLAIN, Neville, *The Struggle for Peace*, London 1939, s. 274 – 276.

¹⁸² DEJMEK, *Nenaplněné naděje*, s. 436.

5.5 MNICHOV

Dne 28. září Hitler pozval na následující den do Mnichova Chamberlaina, Mussoliniho a Daladiera.¹⁸³ Čechoslováci mohou do Mnichova vyslat svého zástupce, avšak samotného jednání se zúčastnit nemohou.¹⁸⁴

Konference byla zahájena 29. září 1938 v Mnichově. Jeho jediným tématem bylo československé pohraničí a způsob jeho odstoupení Německu.¹⁸⁵ Jednání nezabralo mnoho času, ačkoliv se zde jednalo o budoucnosti jednoho národu a potažmo i celé Evropy. Chamberlain a Daladier se pokusili vrátit k prvnímu návrhu, který vzešel 15. září po Chamberlainovo návštěvě Berchtesgadenu. Hitler, podpořen Mussolinim, ale dále trval na přijetí Godesberského memoranda. Dá se říci, že Mnichov byl poslední možností, jak přijmout toto memorandum dříve než si jej Hitler vynutí válkou.¹⁸⁶

K podepsání smlouvy došlo až ve dvě hodiny ráno 30. září 1938. Výsledkem jednání bylo, že Československo vyklidí oblasti pohraničí do 10. října a poté budou nově vytyčeny hranice mezi Německem a Československem. Tyto nové hranice budou Francie a Británie garantovat. Výsledek konference byl po druhé ranní hodině oznámen Československému delegátovi Vojtěchu Mastnému, čímž byla konference ukončena.¹⁸⁷

Mnichovskou dohodou, kterou bylo Československo přinuceno vzdát se části svého teritoria, se ovšem současně Velká Británie tzv. dodatkem zavazovala k mezinárodním zárukám čs. nových hranic.¹⁸⁸ Tento závazek ovšem ani tentokrát Británie nenaplnila. Již v prosinci 1938 sdělil tehdejší vyslanec v Praze Newton ministru zahraničí Františku Chvalkovskému, že „*pro Londýn přichází v úvahu jediné taková podoba garancí, jestliže na ní budou participovat tři ze čtyř mnichovských velmocí*“.¹⁸⁹

¹⁸³ ELLINGER, s. 230.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 231.

¹⁸⁵ NÁLEVKA, s. 149.

¹⁸⁶ KISSINGER, s. 330.

¹⁸⁷ ELLINGER, s. 234.

¹⁸⁸ DEJMEK, *Československo, jeho sousedé a velmoci*, s. 241.

¹⁸⁹ Tamtéž.

Chamberlain se po Mnichovské konferenci vrátil k myšlence budoucnosti britsko-německých vztahů a kritizoval vysoké náklady na zbrojení. K navázání lepších vztahů s Německem došlo již den po podepsání Mnichovské dohody. Chamberlain a Hitler spolu podepsali tzv. britsko-německou deklaraci, která konstatovala, že britsko-německá námořní dohoda spolu s Mnichovskou dohodou „symbolizují touhu obou národů již nikdy spolu nevést válku“.¹⁹⁰ A právě touto britsko-německou deklarací, nikoliv dohodou o odstoupení čs. pohraničí, mává Chamberlain nadšenému davu, který ho vítá po příletu z Německa na letišti v Hestonu.¹⁹¹ Poté, 1. října, z okna v Downing Street pronese Chamberlain toto: „Milí přátelé toto je podruhé v historii, kdy z Německa přišel do Downing Street čestný mír. Věřím, že to je mír pro naši dobu“.¹⁹²

Podepsání Mnichovské dohody přinesl do Británie, ale i do Francie a Německa nadšení a jakousi úlevu. Hrozba válečných hrůz, které byly v paměti celé Evropy, byla zažehnána.¹⁹³ Ačkoliv byla Mnichovská dohoda vnímána především jako záruka míru, bylo těžké ji obhajovat i před britskou veřejností. Dle Jiřího Ellingera bylo snad jedinou možnou argumentací fakt, že „Mnichov byl nutným zlem, které Británii dalo další rok času na to, aby se mohla lépe vyzbrojit a jít do války připravenější a jednotnější.“¹⁹⁴ Oproti tomu jeden z tvůrců politiky *appeasementu*, Samuel Hoare, odmítal názor, že by byla Mnichovská dohoda podepsána jen kvůli špatné vojenské připravenosti Velké Británie. To dle něj hrálo druhotnou roli. Zásadní byl fakt, že „bylo v obecném zájmu světového míru nezbytné umožnit sudetským Němcům spojení s říšskými Němci.“¹⁹⁵ Ani ne rok po podepsání Mnichovské dohody se Británie dostala do válečného konfliktu, který trval bezmála šest let. Mnichovská dohoda bývá často zmiňována jako banální připomínku toho, že ustupovat se nevyplácí...¹⁹⁶

¹⁹⁰ ELLINGER, s. 236.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 237.

¹⁹² PARKER, s. 181.

¹⁹³ ELLINGER, s. 239.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ HOARE, s. 381.

¹⁹⁶ TESAŘ, Jan, *Mnichovský komplex, jeho příčiny a důsledky*, Praha 2014, s. 14.

5.6 POSLEDNÍ MĚSÍCE APPEASEMENTU

Situace, která nastala po podepsání Mnichovské dohody, nejlépe vystihuje německo-anglické prohlášení z dne 30. 9. 1938, pod které se podepsal Adolf Hitler a Neville Chamberlain: „... *Považujeme dohodu podepsanou včera v noci a anglo-německou dohodu o námořních silách za symboly přání našich obou národů nikdy již nejít do války jeden proti druhému. ... a jsme odhodláni pokračovat v našem úsilí při odstraňování možných zdrojů ruznic a tím přispět k zajištění míru v Evropě.*“¹⁹⁷

Hned 3. 10. 1938 začala čtyřdenní sněmovní debata o výsledcích Mnichovské konference. V této debatě vystoupil Alfred Duff Cooper, ministr námořnictva, a přednesl svoji rezignační řeč. Důvodem rezignace byl nesouhlas s Chamberlainovou politikou ustupování německým požadavkům. Proti Mnichovu vystoupil též Antohy Eden. Ačkoliv Edenův projev byl spíše mírně kritický.¹⁹⁸ Z řad opozice Mnichovskou dohodu odsoudili labouristé Clement Attlee a Harold Nicolson.¹⁹⁹ Nejtvrďší kritiku ovšem přednesl konzervativec Winston Churchill, který kritizoval vládu za zradu československé demokracie.²⁰⁰ Ostře proti nynější britské politice též vystoupil ministr obchodu Oliver Stanley. Ten prohlásil: „*Mnichov se může stát trvalým mírem, jen pokud využijeme času k drastickému a energetickému zvýšení naší moci.*“²⁰¹

I přes četné diskuse proti výsledkům Mnichovské konference byla ve sněmovně, 6. října 1938, 366 hlasy podpořena britská zahraniční politika oproti 144 hlasům, které hlasovaly proti.²⁰²

Chamberlain stál na vrcholu své politické moci. Jiří Ellinger k tomuto napsal: „*Právě byl ověnčen aureolou mírotvorce, který na poslední chvíli zachránil Evropu před tragickou válečnou katastrofou, opíral se o pevnou parlamentní většinu, na kterou se mohl spolehnout i v tak kontroverzních*

¹⁹⁷ ČELOVSKÝ, s. 415.

¹⁹⁸ EDEN, *Foreign Affairs*, s. 286.

¹⁹⁹ ELLINGER, s. 243.

²⁰⁰ CHURCHILL, s. 295.

²⁰¹ ELLINGER, s. 247.

²⁰² Tamtéž, s. 244.

*hlasováních, jako bylo to o Mnichovu, svou zahraniční politiku nepochybně viděl jak úspěšnou.*²⁰³

V listopadu 1938 přišlo na řadu projednávání o možném zvýšení vojenské moci. Své memorandum k této věci přednesl ministr pro koordinaci obrany Thomas Inskip. Vláda odsouhlasila, že hlavní směr vyzbrojování bude směřován na stíhací letectvo, které dle nového leteckého plánu *M* bude posíleno o 3700 stíhacích strojů.²⁰⁴

Britská zahraniční politika koncem roku 1938 stále věřila, že díky předchozím ústupkům Adolfu Hitlerovi, zamezila světové válce. Váhy názoru se ovšem změnily v noci z 9. na 10. listopadu, kdy proběhla tzv. Křišťálová noc. Antisemitský pogrom a Hitlerova protianglická řeč pronesená po Křišťálové noci poničila základy britsko-německé důvěry. Halifax se k této situaci vyjádřil: „*za nynější situace je appeasement nemožný*“²⁰⁵

Rok 1939 zahájil Chamberlain návštěvou Itálie, která završovala proces podepsání a ratifikace společné dohody. Británie si ovšem zde uvědomila, že Itálie je již součástí německého mocenského spektra. V únoru Halifax deklaroval, že pokud bude Francie vojensky napadena, Británie přijde na pomoc.²⁰⁶

Půl roku po podepsání Mnichovské dohody, 15. března 1939, byl zbytek českého státu obsazen německými vojsky. České země byly začleněny do nacistické III. říše.²⁰⁷ Bez jakékoliv reakce západních mocností. Britské a francouzské garance Československu zůstaly jen slibem.²⁰⁸

Dalším Hitlerovým cílem se stalo Polsko. Hitler předpokládal, že ani Británie ani Francie nebudou kvůli Polsku válčit. Ale právě německá agrese vůči Polsku byla poslední kapkou do již tak přetékajícího poháru. Zastáncem

²⁰³ ELLINGER, s. 246 - 247.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 249.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 253.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 276.

²⁰⁷ RATAJ, Jan, *Obraz Němce a Německa v protektorátní společnosti a v Československém odboji*, In: *Obraz Němců Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998, s. 207.

²⁰⁸ VESELÝ, *Smlouvy*, s. 142.

podepsání dohody s Polskem byl především lord Halifax, ministr zahraničí. Tato jeho iniciativa jasně dokazuje Chamberlainův pokles vůdčího potencialu.²⁰⁹

Chamberlainova pozice na britské politické scéně začala upadat. Chamberlain musel začít akceptovat nový kurs britské zahraniční politiky, která se rozhodla proti možné další agresi Německa uzavřít tzv. Velkou alianci, ve které se měla Británie sjednotit s Francií a SSSR. Ačkoliv tato snaha ztroskotala, umocnila postupný pád premiéra.²¹⁰

Německá aktivita začala ohrožovat britské zájmy na Balkáně a ve Středomoří. Itálie v dubnu 1939 obsadila Albánii a v téže době Hitler anuloval německo-polský pakt o neútočení a také námořní dohodu s Velkou Británií z roku 1935. V Londýně se sešli náčelníci štábů a rozhodli o tom, že v případě války s Německem bude Polsko pro Británii nutným spojencem.²¹¹

Dalším faktorem zahrnující britský zájem bylo Středomoří. Aby si Británie pojistila tuto oblast, podepsala dvanáctého května 1939 smlouvu s Tureckem. Tato smlouva zavazovala obě strany ke vzájemné pomoci, a to v případě války v oblasti Středozemního moře.²¹²

Polsko se od dubna 1939 začalo obávat možné německé agrese a snažilo se uzavřít s Británií spojeneckou smlouvu. K podepsání této smlouvy došlo ale až dva dny poté, co Hitler uzavřel se Stalinem pakt o neútočení, tedy 25. srpna 1939. V Britsko-polské spojenecké smlouvě se Británie zavazovala k pomoci Polsku, pokud bude napadeno. Tajným dodatkem smlouvy bylo za společného nepřítele považováno Německo.²¹³

Mezitím se německé vojsko připravovalo na překročení hranic s Polskem. Hitler se ovšem dozvěděl o britsko-polské spojenecké smlouvě, zastavil svůj Bílý plán (krycí jméno pro plán napadení Polska) a snažil se uzavřít s Británií pakt. Hitler tedy britské vládě předložil své požadavky na vytvoření paktu. Británie stanovila své požadavky a prostřednictvím velvyslance Hendersona byly předány

²⁰⁹ ELLINGER, s. 452.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ NÁLEVKA, s. 166.

²¹² VESELÝ, *Smlouvy*, s. 34.

²¹³ Tamtéž, s. 33.

Hitlerovi. Británie se i v této situaci pokusila o vytvoření jakéhosi Mnichova pro Poláky. Nicméně netrpělivý Hitler, který již nebyl ochotný celou situaci prodlužovat diplomatickými setkáními, dal povel k zahájení ofenzivy. Německá agrese vůči Polsku se týkala životních zájmů jak Velké Británie, tak i Francie. Teď už nebylo kam couvnout. Vlády obou zemí vyhlásili 3. září 1939 Německu válku.²¹⁴

6 BRITSKÉ VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ

Na počátku třicátých let zůstávala nálada veřejnosti pasivní a to i po nástupu Hitlera k moci v lednu 1933. Když mělo dle odzbrojovací konference v Ženevě dojít ke zrovnoprávnění Německa, orgán britské labouristické strany *The New Statesman* tuto formuli uvítal jako „*bezvýhradné uznání principu rovnosti států*“ a na druhé straně politického spektra psaly *Times* o „*nápravě nerovnosti, která přichází ve vhodnou dobu*“.²¹⁵

V létě roku 1934 došlo v Německu k vyhocení situace a to v podobě takzvané noci dlouhých nožů. Tento čin byl britskou veřejností jednoznačně odsouzen a šokovala celou společnost. Ale i přes to byla v této akci spatřována naděje. Důvodem této naděje byl fakt, že dle Hitlera mělo tímto činem zvítězit umírněné křídlo NSDAP, které reprezentovalo právě Hitlera.²¹⁶

V roce 1935 Hitler oznamuje leteckou paritu s Británií, zavádí brannou povinnost a podepisuje námořní dohodu s Británií. Za této situace Britská veřejnost jednohlasně odmítá válku. Hlavním důvodem je stále živá vidina zákopové války a strach z možného bombardování Londýna, při kterém by mělo dle výpočtů vojenských plánovačů zemřít na 66 000 lidí za týden.²¹⁷

Téhož roku jsou v Británii známy výsledky neoficiálního celonárodního referenda, které od listopadu 1934 pořádala Unie pro Společnost národů, která podporovala kolektivní bezpečnost. Tohoto hlasování se zúčastnilo více než

²¹⁴ NÁLEVKA, s. 175.

²¹⁵ KISSINGER, s. 299.

²¹⁶ ELLINGER, s. 62.

²¹⁷ Tamtéž, s. 65.

jedna třetina občanů s hlasovacím právem pro všeobecné volby, tedy více než 11 milionů lidí. Z referenda bylo jasné, že 96% hlasujících je pro setrvání ve Společnosti národů, což je jasným důkazem toho, že veřejnost vnímala SN jako základ pro národní diplomacii. Dále průzkum ukázal, že britská veřejnost je nadále přesvědčena o poválečném trendu, o odzbrojování, které mělo zabránit nové válce. Tento názor zastávalo 91% hlasujících. Třetí otázka se týkala zákazu národních leteckých sil, pro které by bylo 82% lidí, ale proti bylo 15%, což naznačuje, že již nezanedbatelný počet Britů, přesně 1 600 000, začala uvažovat o letecké síle jako o prostředku jak zabezpečit vlastní bezpečnost. Závěrečným bodem byla otázka, zda v případě napadení jednoho státu druhým, by se měly ostatní země spojit a použít i vojenské prostředky pro zasažení do toho konfliktu. Britská veřejnost se vyslovila 87% proti vojenskému zásahu. Toto tzv. mírové hlasování (*Peace Ballot*) mělo za důsledek rozhodnutí vlády o vyhlášení nových voleb, ještě rok před vyprnutím mandátu.²¹⁸

V těchto volbách drtivým poměrem vyhrála Národní vláda, která byla v té době složena převážně z konzervativců. Vláda Stanleyho Baldwina, tak měla jasnou podporu veřejnosti. Ale to jen díky tomu, že konzervativci vsadili na předvolební kampaň v duchu kolektivní bezpečnosti, kterou představovala Společnost Národů. Plány na zbrojení a přípravu možné války, vláda tajila.²¹⁹

Po napadení Habeše Itálií se zdálo, že Británie dostojí svých závazků vůči Společnosti Národů a postaví se proti nevyvolané agresi. Británie se, ale snažila s Itálií tajně dohodnout, poněvadž nechtěla ztratit tak důležitého spojence. Británie si byla vědoma toho, že Itálie by mohla mít rozhodující vliv proti Německu v oblasti střední Evropy. Byl tedy vypracován Hoare-Lavalův plán, který se ovšem dostal na veřejnost a vyvolal v britské společnosti téměř skandál. A.J.P. Taylor o této situaci později napsal: „*Povyk proti plánu Hoare-Laval v Anglii byl největší explozí ohledně zahraniční politiky za mnoho let.*“²²⁰

²¹⁸ ELLINGER, s. 79 – 81.

²¹⁹ MORGAN, s. 478.

²²⁰ TAYLOR, *English History*, s. 385.

Veřejné mínění se nevzrušovalo ani poté, co Hitler vpochodoval počátkem roku 1936 do Porýní a přímo tak porušil Versailleskou dohodu. Z řad politiků proti této agresi vystoupil pouze neoblíbený a osamocený Winston Churchill, který požadoval vojenskou odpověď Británie.²²¹ V deníku *The Times* bylo dne 9.3. 1936 vytištěno toto: „*Stará struktura evropského míru, jednostranná a nevyvážená, je téměř v ruinách...Není to však důvod k zoufalství, nýbrž k přestavení této struktury*“.²²² Stejně stanovisko jako nejčtenější tisk v Británii zastávala i vláda. Z toho období také vyvstalo i obecné rčení, které je připisováno lordovi Lothainovi, ale bylo přijato i širokou veřejností, toto rčení je, že Němci pouze vstoupili na „*na vlastní dvorek za vlastním domem*“.²²³ A tak se veřejné mínění začalo pomalu měnit až v době Španělské občanské války. Za občanské války ve Španělsku se zvedla silná protiitalská nálada. Důvodem byl neúspěšný pokus italské ponorky, která se snažila zničit britský torpédoborec. Ačkoliv italská strana se o akci vyjádřila jako o pirátství, britský tisk v tom viděl útok posvěcený Mussolinim.²²⁴

Když došlo v březnu roku 1938 k anšlusu Rakouska, provedl *British Institute of Public Opinion (BIPO)* průzkum, ve kterém se dotazujících ptal na otázku: „Podporujete Chamberlainovu zahraniční politiku?“ Kladně odpovědělo pouze 26% dotázaných, oproti tomu záporně se vyjádřilo 58%.²²⁵

Oproti tomu o pár dní později, kdy byla na řadě otázka Československa, výzkum společnosti Gallup ukázal, že 33% dotázaných bylo toho názoru, že by měla Británie pomoci Československu proti německé agresi, ale 43% bylo proti této pomoci.²²⁶

V době, kdy vrcholila krize v Československu, která vznikla mezi čs. vládou a sudetoněmeckou stranou SpD, tedy v září roku 1938, vyšel v *The Times* pravděpodobně nejkontroverznější článek vůbec, v jeho obsahu stálo: „*Bylo by*

²²¹ MORGAN, s. 482.

²²² ELLINGER, s. 93.

²²³ Tamtéž, s. 94.

²²⁴ Tamtéž, s. 121.

²²⁵ MCDONOUGH, Frank, *Chamberlain, Appeasement and the British Road to War*, Manchester, 1998, s. 127.

²²⁶ ELLINGER, s. 171.

*možná užitečné, aby československá vláda uvážila, zda je zcela vhodné vyloučit projekt, který našel podporu v některých kruzích, na vytvoření více homogenního československého státu odstoupením okrajových území s cizí populací, která sousedí s územním národa, s nímž jsou rasově spojena ... Výhody, které by Československu přineslo vytvoření homogenního státu, ztateně převažují nad evidentní nevýhodou ztráty pohraničních sudetoněmeckých oblastí.*²²⁷

V dalších fázích sporu o politiku appeasementu se způsob veřejné diskuse neobvykle přiosťřil. Při první Chamberlainovo návštěvě Německa v září roku 1938 provedla agentura *Mass Observation* průzkum, ve kterém se ptaly na otázku, zda Chamberlainova cesta za Hitlerem pomůže udržet mír? 70% dotázaných odpovědělo kladně a pouze 20% záporně. Ovšem již při druhé cestě, která proběhla o pouhý týden později, se veřejné mínění na stejnou otázku podstatně změnilo: Chamberlaina podpořilo pouhých 22% dotázaných. Nesouhlas s premiérovou politikou vyjádřilo 40% dotázaných.²²⁸

Nadále pokračovalo nepřátelství mezi Národní vládou a Labour Party ohledně nekončící pohromě nezaměstnanosti, navíc se objevila silná roztržka mezi „Mnichovany“ a nacionalistickými kritiky, které vedl Churchill, jenž označil politiku zbabělého appeasementu za nečestnou.²²⁹ Je ovšem nutné připustit, že otázka Mnichovské dohody byla veřejností spíše vítána, neboť měla zaručovat mír. Také musíme přiznat Chamberlainovi to, že „není maličkost, vzít na sebe ve 20. století před veřejností odpovědnost za válku“.²³⁰

Dle průzkumu organizace *Mass Observation* bylo 51% dotázaných spokojeno s Chamberlainovo politikou a to včetně výsledků Mnichovské dohody.²³¹

V listopadu proběhla v Německu tzv. Křišťálová noc, která otrásla vzájemnými německo-anglickými vztahy. Stejně otřesení přišlo i z řad obyvatelstva. Z průzkumu veřejného mínění bylo nyní 73% Britů toho názoru, že

²²⁷ ČELOVSKÝ, s. 249.

²²⁸ ELLINGER, s. 198, 203.

²²⁹ MORGAN, s. 485.

²³⁰ TESAŘ, s. 74.

²³¹ ELLINGER, s. 243.

německá protižidovská politika je zásadní překážkou pro vzájemné porozumění. Zároveň týdeník News Chronicle zveřejnil svůj průzkum, ve kterém nespokojenost s premiérem vzrostla na 37% a 72% dotázaných podporuje zvýšení zbrojních výdajů.²³²

²³² ELLINGER, s. 252.

7 ZÁVĚR

Británie si prosadila politiku *appeasementu* hlavně proto, že se odjakživa snažila o udržování *status quo* v Evropě. Po staletí byla pro Británii vždy hrozba Francie a ještě ve dvacátých letech 20. století se Británie více obávala francouzské dominance na kontinentě, než německého posilování moci.²³³ Ve Francii tedy Británie stále viděla svého hlavního konkurenta a Německo se mohlo stát jakousi protiváhou. Německo bylo Versailleskými smlouvami poníženo a Británie chtěla toto ponížení napravit.

Politika usmiřování tvořila základ britské zahraniční politiky vůči Německu po celé meziválečné období, tedy již od roku 1919, zlom ovšem nastal v době, kdy moc v Německu upevnil Adolf Hitler a jeho nacistická strana roku 1933.²³⁴ Již v této době proti usmiřování nacistického Německa vystoupil Austin Chamberlain, signatář podepsání Locarnské dohody z roku 1925. Dalším, kdo vystoupil proti pokračování politiky usmiřování, byl sir Robert Vansittart, který v této době zastával funkci státního podtajemníka ministra zahraničí. Byl přesvědčen o budoucí expanzivní politice Německa. Jeho hlasu však nikdo nenaslouchal.

Británie, stejně tak jako všechny mocnosti byly zasaženy Velkou hospodářskou krizí, což zemi limitovalo i v samotném financování obranných prostředků. Nicméně krizí bylo mnohem více než Británie postiženo právě Německo, které dokázalo ztrojnásobit své výdaje na obranu oproti Británii. Zatímco Německo navyšovalo svoji armádu i zbrojení od roku 1933, Británie s tím začala až roku 1936. Roku 1933 připadlo na obranu 10% výdajů, což bylo o 20% méně, než tomu tak bylo před první světovou válkou. Mezi roky 1933 až 1936 pak připadlo v Británii na obranu o třetinu méně výdajů než v Německu. Zatímco Hitler navyšoval zbrojní limity, v Británii nedošlo během tří let

²³³ MCDONOUGH, s. 16.

²³⁴ ELLINGER, s. 449.

k žádnému posunu.²³⁵ Pozdní britské navyšování financí pro obranu, mělo za důsledek britskou vojenskou nepřipravenost na válku.

V první polovině 30. let 20. století britští politici uplatňovali tzv. pasivní politiku *appeasementu*. V praxi tato politika znamenala, že se kurs britské zahraniční politiky ukotvil na základech usmiřování možného nepřítele, ale to vše pouze na základě smluv. Británie byla vázána ve Společnosti národů a důvěřovala jejímu kolektivnímu principu. V případě hrozící války spoléhala na uplatnění kolektivní bezpečnosti, což byl hlavní důvod, proč Británie odmítla ratifikovat jednak Pakt čtyř a později i tzv. Streskou frontu.

SN měla být, dle svého původního záměru, organizací, která bude předcházet svojí činností konfliktům a bude řešit politické a diplomatické problémy.²³⁶ Tato zdánlivě krásná koncepce se ovšem během třicátých let pomalu, ale jistě hroutila.

První selhání, které SN i Británie zaznamenala v otázce kolektivní bezpečnosti, bylo Japonské napadení Mandžuska roku 1931. Británie se, pro nedostatečnou vojenskou sílu a také protože Japonskou agresí nebyly zasaženy přímé britské zájmy v Číně, uchýlila ke strategii kompromisu.

Opravdovou ranou pro kolektivní bezpečnost se ovšem stalo až napadení Habeše Itálií. Stalo se tomu tak v říjnu 1935. Jako členský stát Společnosti národů se měla Itálie ze svého činu zpovídat. Ovšem nestalo se tak. Společnost národů i samotná Velká Británie v kolektivní bezpečnosti selhaly. Británie v této chvíli couvla před dodržováním svých vlastních principů. Odůvodnění je praktické. Pro Británii byla otázka nezávislého afrického státu mimo její vlastní zájem. V Itálii Británie viděla možného spojence, který by mohl zadržovat Německo. Kdyby Británie dodržela své závazky vůči SN, Itálie by se přidala na stranu nacistického Německa a Británie by přišla o spolupráci se státem, který mohl dlouhodobě zajišťovat *status quo* ve střední Evropě.

Druhou ranou bylo o rok později Německé zabrání Porýní. Ani v tomto případě se Británie neuchýlila k sankcím nebo k vojenskému zákroku. Hitler si

²³⁵ HLAVÁČEK, s. 49.

²³⁶ ZÁHOŘÍK, s. 136.

tento čin, který revidoval uspořádání z Versailles, dokázal rychle obhájit. Velká Británie došla k závěru, že Hitler si bere pouze to, co mu patří. Připomeňme, že ani v této chvíli nebyla Británie vojensky připravena vstoupit do přímého konfliktu. Ani se do válečného konfliktu dostat nechtěla.

Britská nečinnost v oblasti Habeše a Porýní je výsledkem toho, že se Británie nechtěla uchýlit k válečnému konfliktu a byla přesvědčena o nutnosti náprav Versailleských smluv. V důsledku to ovšem znamenalo další Hitlerovo rozpínání na kontinentě.

Smrtelnou a konečnou ranou pro kolektivní bezpečnost se stala až roku 1938 anexe Rakouska. Společnost národů jen mlčky přihlížela, jak je demokratický stát pohlcen nacistickým Německem. Británie zvýšila své úsilí o *appeasement* a doufala, že v momentě, kdy se do Německa vrátí všichni etničtí Němci, skončí jeho stále rostoucí požadavky.²³⁷

V době, kdy došlo k anexi Rakouska, byl premiérem již Neville Chamberlain, s jehož nástupem se politika *appeasementu* stala základem britské zahraničně politické strategie.²³⁸ Základním cílem Chamberlainovi zahraniční strategie bylo zabránění vypuknutí válečného konfliktu v Evropě. Cestou k tomuto cíli byla pro premiéra v letech 1937-1938 přímá jednání s Německem.²³⁹

Rok 1938 pro britskou politiku znamená vyvrcholení politiky *appeasementu*. Bylo jasné, že po té co se Německu podařilo obsadit Rakousko, bude na řadě Československo, ve kterém žije početná skupina Sudetských Němců. Od května začíná vrcholit tzv. československá krize, kterou se Británie pokouší urovnat. Chamberlain dokonce poprvé vstoupí na palubu letedla, aby se v září několikrát sešel se samotným Hitlerem a společně jednali o možném vyřešení celé situace. Celá tato britská snaha končí podepsáním Mnichovské dohody.

²³⁷ KISSINGER, s. 327.

²³⁸ HLAVÁČEK, s. 54.

²³⁹ ELLINGER, s. 452.

V Československém prostředí je Mnichovská dohoda vnímána především jako zrada západních mocností. Ovšem odhodíme-li naše předsudky, zjistíme, že Mnichovská dohoda byla pouze vyvrcholením britské zahraniční politiky usmiřování.

Nedošlo by k podepsání této dohody, bylo by Československo s největší pravděpodobností nacistickým Německem vojensky napadeno. Francie a Británie by pod nátlakem veřejného mínění dostáli svých závazků a vypukla by válka. Válka, na kterou v té chvíli nebyl ještě nikdo připraven a ani ochoten ji podstupovat. Z memoranda náčelníků štábů ozbrojených složek z prosince roku 1937 vzešlo jasné stanovisko, britské síly nejsou dostačující a nemohou bránit území a zájmy Britského impéria od západní Evropy přes Středozeří až po dálný východ.²⁴⁰

Samotný Chamberlain viděl v podepsání Mnichovské dohody trvalé uspořádání střeoevropských problémů a věřil, že nastane konečné zklidnění v celé Evropě.²⁴¹ Chamberlain věrný myšlence *appeasementu* si byl jist, že Hitlerovi požadavky jsou nyní již nasyceny.

Československé hranice, které byly obětovány v zájmu Sudetských Němců, byly posledním projevem britského *appeasementu*. V březnu roku 1939 byl okupací českých zemí definitivně zničen „*duch appeasementu, což vydatně přispělo k tomu, že vláda Jeho Veličenstva byla sotva o pár týdnů později ochotna přijmout přímé závazky i ve středu Evropy vůči Polsku a Rumunsku, kterým se do té doby houževnatě bránila.*“²⁴²

Ačkoliv se Británie podepsáním Mnichovské dohody bezprostředně vyhnula válce, je Mnichov dle historika Jana Tesaře určitou formou novodobé války: „*Mnichovská krize je prvním velkým střetnutím psychologické války, typické pro novu dobu, dobu masových hnutí a na nich založených totalitních diktatur.*“²⁴³ Na druhou stranu, podle Martina Gilberta nemůže být Mnichov

²⁴⁰ NÁLEVKA, s. 167.

²⁴¹ ČELOVSKÝ, s. 62.

²⁴² DEJMEK, *Československo, jeho sousedé*, s. 241.

²⁴³ TESAŘ, s. 70.

považován za symbol *appeasementu*. „Mnichov nebyl nejskvělejší hodinou *appeasementu*. Mnichov byl jeho perverzí. Byl pokřivením všeho, o co *appeasement* usiloval.“²⁴⁴

Následující rok, tedy rok 1939 znamenal pro samotného Nevilla Chamberlaina i pro politiku *appeasementu* postupný pád.²⁴⁵ Chamberlain ve svém funkčním období prosadil politiku zmenšování počtu potencionálních nepřátel, usmiřoval tedy nacistické Německo, a zavrhl politiku zvětšování počtu potencionálních spojenců. Za vrchol své zahraniční politiky považoval Mnichov, kde podepsal s Hitlerem bilaterální dohodu, že Británie a Německo spolu již nikdy nepovedou válku a budou své spory řešit mírovými prostředky.²⁴⁶

3. září 1939 vyhlásila Velká Británie v čele s Nevillem Chamberlainem Německu válku.

Politika *appeasementu* byla vyústěním Versailleských smluv, které po první světové válce Německo zcela degradovalo. Základ pro politiku usmiřování musíme tedy hledat již od konce první světové války. Meziválečné období bylo poznamenáno válečnými hrůzami z první světové války, světovou hospodářskou krizí, nástupem novodobých diktatur a snahou o vytvoření kolektivní celosvětové bezpečnosti. Británie chtěla politikou usmiřování revidovat Versailleské smlouvy a zajistit Evropě trvalý mír. „Politika britského *appeasementu* měla své logické zdůvodnění a nic na tom nemění ani skutečnost, že v konečném důsledku selhala.“²⁴⁷

²⁴⁴ GILBERT, s. 186.

²⁴⁵ ELLINGER, s. 453.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 450.

²⁴⁷ HLAVÁČEK, s. 46.

8 SEZNAM ZKRATEK

FO ... Foreign Office (ministerstvo zahraničních věcí)

SN ... Společnost národů

CID ... Committee of Imperial Defence (výbor imperiální obrany)

DRC ... Defence Requirements Committee (výbor pro vojenské požadavky)

SdP ... Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana – henleinovci)

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

NEVYDANÉ PRAMENY

Archiv ministerstva zahraničních věcí České Republiky, III. sekce MZV 1918 – 1939, číslo kartonu 665.

DOBOVÁ LITERATURA A PAMĚTI

EDEN, Anthony, *Foreign Affairs*, London 1939.

EDEN, Anthony, *The Eden Memoirs, Facing the Dictators*, London 1962.

HENDERSON, Nevile, *Failure of a Mission – Berlin 1937 – 1939*, London 1940.

HOARE, Samuel, *Nine troubled Years*, London 1954.

CHAMBERLAIN, Neville, *The Struggle for Peace*, London 1939.

CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka I*, Praha 1992.

LORD HALIFAX, *Fullness of Days*, London 1957.

LITERATURA A ČLÁNKY

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov 1999.

DEJMEK, Jindřich, *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, Praha, 2002.

DEJMEK, Jindřich, *Nenaplněné naděje. Politika a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918 - 1938)*, Praha, 2003.

ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain, od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937 – 1940*, Praha, 2009.

FEILING, Keith, *The Life of Neville Chamberlain*, London 1946.

GILBERT, Martin, *The Roots of Appeasement*, London 1966.

HESSE, Helge, *Citáty, které pohnuly dějinami 20. Století*, Frankfurt nad Mohanem 2008.

HLAVÁČEK, Pavel, *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20. století*, Brno, 2012.

- JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku, 1932 – 1938*, Praha 2004.
- KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha, 1999.
- KREJČÍ, Oskar, *Mezinárodní politika*, Praha 1997.
- MCDONOUGH, Frank, *Chamberlain, Appeasement and the British Road to War*, Manchester, 1998.
- MORGAN, Kenneth, *Dějiny Británie*, Praha, 1999.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. Století*, Praha, 2010.
- PARKER, R.A.C., *Chamberlain and Appeasement. British Policy and the Coming of the Second World War*, London 1993.
- RATAJ, Jan, *Obraz Němce a Německa v protektorátní společnosti a v Československém odboji*, In: *Obraz Němců Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998.
- SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách*, Praha 2004.
- STEWART, Graham, *Burying Caesar. Churchill, Chamberlain and the Battle for the Tory Party*, London 1999.
- TAYLOR, A.J.P., *English History 1914 - 1945*. In: *The Oxford History Of England*, vol. XV, Oxford University Press, Oxford 1965.
- TAYLOR, Alan John Percivale, *The Origins os the Second World War*, London 1991.
- TESAŘ, Jan, *Mnichovský komplex, jeho příčiny a důsledky*, Praha, 2014.
- VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*, Praha 1986.
- VESELÝ, Zdeněk, *Světová politika 20. století v dokumentech (1900 – 1945)*, Praha 2000.
- VESELÝ, Zdeněk, *Smlouvy, pakty, dohody*, Praha 2006.
- WARK, Wesley, *The Ultimate Enemy, British Inteligence and Nazi Germany, 1933 – 1939*, London 1965.
- ZÁHOŘÍK, Jan, *Etiopie v letech 1923 – 1935, Cesta k italské invazi*, Praha 2009.

10 RESUMÉ

British foreign policy in the 30s of the 20th century is topic of my thesis. This British foreign policy is know as policy of appeasement. The largest representative of appeasement policy was Neville Chamberlain but this policy was applied by Foreign Office throughout interwar period. The thesis gives an overview on important moments of appeasement and how these moments influenced events in Europe.

The work consists of five chapters in which the following sections are logically incorporated. This chapters answer for three basic questions. The first issue concerns the British inaction in international cooperation. The second issue is devoted to the signing of the Munich Agreement. Overall, the work answers the question of whether the policy of appeasement was the only possible way of British foreign policy.

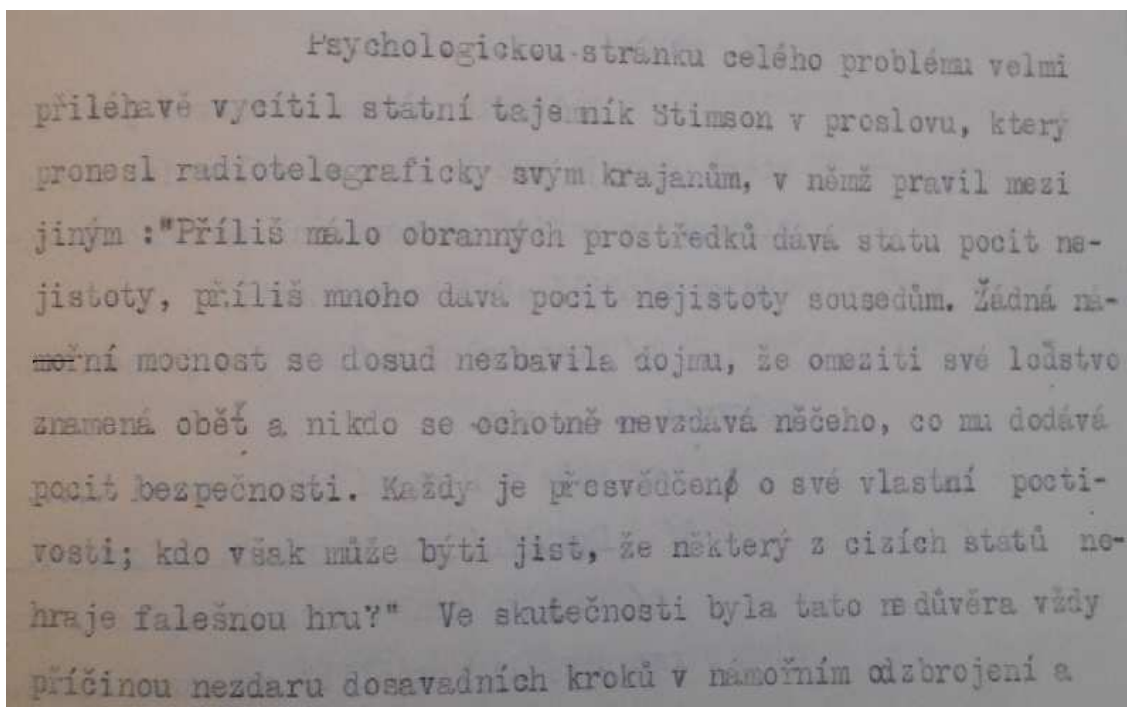
For my thesis I used direct and chronological methods. Work is processed on the based of unpublished sources, memories and contemporary literature.

11 PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Archiv ministerstva zahraničních věcí České Republiky, fond Politické zprávy II/6, Anglie 1930, číslo 6.

Radiotelegrafická řeč Henryho Lewise Stimsona, státního tajemníka USA, který se účastnil Londýnské námořní konference konané v roce 1930.

Psychologickou stránku celého problému velmi přiléhavě vycítil státní tajemník Stimson v proslovu, který pronesl radiotelegraficky svým krajanům, v němž pravil mezi jiným: "Příliš málo obranných prostředků dává státu pocit nejistoty, příliš mnoho dává pocit nejistoty sousedům. Žádná námořní mocnost se dosud nezbavila dojmu, že omezení své loďstvo znamená oběť a nikdo se ochotně nevzdává něčeho, co mu dodává pocit bezpečnosti. Každý je přesvědčen o své vlastní poctivosti; kdo však může býti jist, že některý z cizích států nehraje falešnou hru?" Ve skutečnosti byla tato nedůvěra vždy příčinou nezdaru dosavadních kroků v námořním ozbrojení a

Příloha č. 2

Tabulka obětí první světové války publikována v knize *Mezinárodní politika* od Oskara Krejčího.²⁴⁸

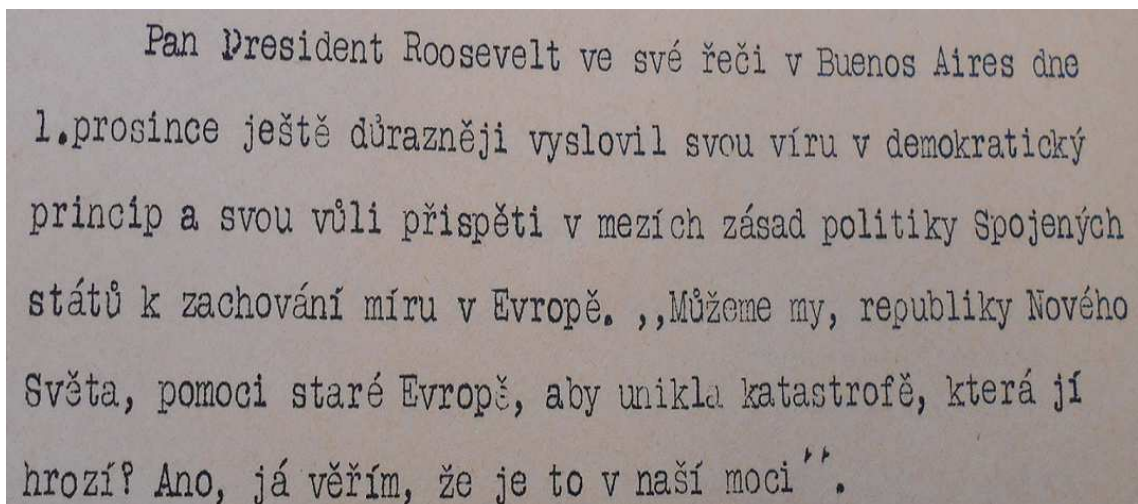
stát	mobilizováno	zabito	zraněno	zajato a ztraceno	oběti celkem	oběti v procentech mobilizovaných
Rusko	12 000 000	1 700 000	4 950 000	2 500 000	915 000	76,3
Francie	8 410 000	1 357 800	4 266 000	537 000	6 160 800	73,3
Britská říše	8 904 467	908 371	2 090 292	191 652	3 190 235	35,8
Itálie	5 615 650	650 000	947 000	600 000	2 197 000	3,91
USA	4 355 000	126 000	234 300	4 500	350 300	8,0
Japonsko	800 000	300	907	3	1210	0,2
Rumunsko	750 000	335 706	120 000	80 000	535 706	71,4
Srbsko	707 343	45 000	133 148	152 958	331 106	46,8
Belgie	267 000	13 716	44 686	34 659	93 061	34,9
Řecko	230 000	5 000	21 000	1 000	27 000	11,7
Portugalsko	10 000	7 222	13 751	12 318	33 291	33,3
Černá Hora	50 000	3 000	10 000	7000	20 000	40,0
spojenci celkem	42 188 810	5 152 115	12 831 004	4 121 090	22 089 709	52,3
Německo	11 000 000	1 773 700	4 216 058	1 152 800	7 142 558	64,9
Rakousko-Uhersko	7 800 000	1 200 000	3 620 000	2 200 000	7 020 000	90,0
Turecko	2 850 000	325 000	400 000	250 000	975 000	34,2
Bulharsko	1 200 000	87 500	152 390	27 029	266 919	22,2
centrální mocnosti celkem	22 850 000	3 386 200	8 388 448	3 629 829	15 404 477	67,4
válka celkem	65 038 810	8 538 315	21 219 452	7 750 919	37 494 186	57,6

²⁴⁸ KREJČÍ, Oskar, *Mezinárodní politika*, Praha 1997, s. 56.

Příloha č. 3

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (AMZV ČR). Fond - III. sekce MZV 1918 – 1939, číslo kartonu 665, číslo listu 2.

Československo a mezinárodní situace na počátku roku 1937 – výklad ministra zahraničních věcí dr. Kamila Krofty, přednesený dne 3. března 1937 v zahraničních výborech poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění.

Pan President Roosevelt ve své řeči v Buenos Aires dne 1. prosince ještě důrazněji vyslovil svou víru v demokratický princip a svou vůli přispěti v mezích zásad politiky Spojených států k zachování míru v Evropě. „Můžeme my, republiky Nového Světa, pomoci staré Evropě, aby unikla katastrofě, která jí hrozí? Ano, já věřím, že je to v naší moci“.

Příloha č. 4.

Runcimanova zpráva (úryvek) z mise v Československu. Citováno z knihy *Němci v Čechách*.²⁴⁹

„...Mám však velké sympatie pro sudetskou věc. Je těžké, když vám vládne cizí rasa. A já jsem získal dojem, že československá vláda v sudetských oblastech v posledních dvaceti letech byla poznamenána netaktností, nedostatkem porozumění, malichernou netolerancí a diskriminací až do té míry, že zášť německého obyvatelstva musela nezbytně směřovat k revoltě. ... Dále jsem dospěl k názoru, že ty pohraniční okresy mezi Československem a Německem, kde sudetoněmecké obyvatelstvo tvoří významnou většinu, by měly okamžitě dostat právo na sebeurčení.“

²⁴⁹ SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách*, Praha 2002, s. 170.

Příloha č. 5

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (AMZV ČR). Fond - III. sekce MZV 1918 – 1939, číslo kartonu 665, číslo listu 8.

Francouzské velvyslanectví informuje o nesprávnosti výkladu mobilizace, který byl vyložen v Českém rozhlasě. Dokument je datován 29. 9. 1938.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ	
Číslo	19
dne	29. IX. 1938 Čís. 139407
Podatel:	Priloha Váha Selce Centry: Ode:
	Čís. přípoj. v setech
Číslem	ze dne
Věc:	Čs - rozhlas - výklad mobilizace. útoky / Matin
Jen pro pře	

Pařížské vyslanectví oznamuje, že Havas publikuje prohlášení britských oficiálních míst, že není zcela přesný výklad, kterým vláda Čs. rozhlas, že totiž mobilizace v ČSR byla provedena s vědomím západních států. Vláda britská oznámila československé, že na sebe nemůže převést odpovědnost za radu, aby čs. vláda nedala rozhlas k mobilizaci, ale přitom dodala, že by toto rozhodnutí mohlo v jiných státech vyvolat nespokojenost. Pařížský "Matin" se zprávy z Londýna píše, že britské ministerstvo zahraničí